

A man with a beard and a grey knit beanie is sitting in a field of purple-leafed plants, possibly chard. He is wearing a blue and grey jacket over an orange shirt. He is holding a knife with a wooden handle in his right hand. The background shows a vast field of similar plants under a cloudy sky.

HELLRE BONDE ÄN JORDBRUKARE

ETT BILDREPORTAGE
OM BÖNDERNAS VARDAG

KASPER DALKARL

EXAMENSARBETE FÖR MEDIANOM (YH)-EXAMEN

UTBILDNINGSPROGRAMMET MEDIAKULTUR/FOTOGRAFI VID
YRKESHÖGSKOLAN NOVIA

JAKOBSTAD 2017

HELLRE BONDE ÄN JORDBRUKARE

ETT BILDREPORTAGE OM
BÖNDERNAS VARDAG

KASPER DALKARL

EXAMENSARBETE FÖR MEDIANOM (YH)-EXAMEN

UTBILDNINGSPROGRAMMET MEDIAKULTUR/FOTOGRAFI
VID YRKESHÖGSKOLAN NOVIA

JAKOBSTAD 2017

EXAMENSARBETE

Författare: Kasper Dalkarl

Utbildning och ort: Mediakultur, Jakobstad

Inriktningalternativ/Fördjupning: Fotografi

Handledare: Emma Westerlund och Lars Rebers

Titel: Hellre bonde än jordbrukare

Datum: 8.3.2017

Sidantal: 40

Bilagor: Magasinet "Hellre bonde än jordbrukare"

SAMMANDRAG

Examensarbetet "Hellre bonde än jordbrukare" lyfter fram bönder från svenska Österbotten. De arbetar med varierande produktion inom jordbruk, är i olika åldrar och har olika livssituationer. I intervjuerna berättar bönderna om sin verksamhet, sina utmaningar och framtidsdrömmar. Trots att situationen på många vis är hård, visar de alla en kärlek till vardagen och till jordbruket.

Syftet med arbetet är att lyfta fram bönderna, som med sina egna ord beskriver hur det är att vara bonde i Finland. Arbetet betonar även maten, så att man som läsare och konsument ska få en bild av hur mycket jobb det ligger bakom det vi köper i butikerna. Genom att låta bönderna stå i rampljuset ger detta examensarbete bönderna och deras arbete ett ansikte.

Mitt examensarbete är uppdelat i två delar. Den ena delen är en slutprodukt i form av ett magasin, där bildmaterialet och intervjuerna är sammanställda som ett bildreportage. Den andra delen av examensarbetet är en textdel där böndernas historia i Finland och deras situation i dag beskrivs mer i detalj. I textdelen presenteras också arbetsprocessen. Målsättningen är att textdelen ska fungera som en bakgrund och ett komplement för magasinet.

Språk: Svenska

Nyckelord: jordbruk, bönder, bildjournalistik, bildreportage, jordbrukspolitik, matens ursprung, modernt jordbruk

BACHELOR'S THESIS

Author: Kasper Dalkarl

Degree Programme: Media Culture, Photography

Specialization: Photography

Supervisors: Emma Westerlund and Lars Rebers

Title: Hellre bonde än jordbrukare

Date: 8.3.2017

Number of pages: 40

Appendices: The magazine "Hellre bonde än jordbrukare"

ABSTRACT

This thesis focuses on farmers among the Swedish-speaking population in Ostrobothnia in western Finland. Their ages and circumstances vary, and they are engaged in different areas of agricultural work. The farmers talk about their work, its challenges, and their dreams for the future. Despite difficult circumstances, they all share a love of the daily farm routines and of agriculture.

The aim of this thesis is to focus on the reality of being a farmer in Finland with a specific focus on food production. In the interviews, the farmers describe what they do so that the reader (the consumer) may get an idea of what it takes to produce the food we buy in shops and supermarkets. By shining the spotlight on farmers, the thesis puts a human face on farmers and their work.

The thesis is divided into two parts. The first part consists of images and interviews assembled in a reportage format. The second part is an in-depth essay discussing the history of farmers in Finland and their circumstances today. The text also includes a description of the methodology. The aim of the essay is to provide context and to complement the images and interviews in the reportage.

Language: Swedish

Key words: agriculture, farmers, photo journalism, news photographs, agriculture policy, origin of food, modern agriculture

OPINNÄYTETYÖ

Tekijä: Kasper Dalkarl

Koulutusohjelma ja paikkakunta: Mediakulttuuri, Pietarsaari

Suuntautumisvaihtoehto/Syventävät opinnot: Valokuvaus

Ohjaajat: Emma Westerlund ja Lars Rebers

Nimike: Hellre bonde än jordbrukare

Päivämäärä: 8.3.2017

Sivumäärä: 40

Liitteet: Lehti ”Hellre bonde än jordbrukare”

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyö ”Hellre bonde än jordbrukare” nostaa esille ruotsinkielisen Pohjanmaan maanviljelijät. Maanviljelijät työskentelevät erityyppisten, oman alan työtehtävien parissa, ovat eri-ikäisiä sekä vaihtelevissa elämäntilanteissa. Haastatteluissa maanviljelijät kertovat työnkuvastaan, haasteistaan sekä unelmistaan. Siitä huolimatta, että tilanne on monella tapaa vaikea, osoittavat he rakkautta maanviljelijän arkea kohtaan.

Työn tarkoituksena on nostaa esille maanviljelijät, jotka kuvailevat omin sanoin, millaista on olla farmari Suomessa. Työ alleviivaa myös ruuan, jotta kuluttaja saa kuvan siitä, kuinka paljon työtä kaupasta ostamamme ruoka kätkee taakseen. Asettamalla maanviljelijät parrasvaloihin, antaa opinnäytetyöni heille sekä heidän työllensä kasvot.

Opinnäytetyöni on jaettu kahteen osaan. Ensimmäinen osa on tehty lehden muodossa, jolloin kuvamateriaali sekä haastattelut ovat yhdistetty kuvareportaasiksi. Toinen osa opinnäytetyöstäni on kirjallinen osuus, jossa suomalaisten maanviljelijöiden historiaa sekä nykypäivän tilannetta käydään yksityiskohtaisemmin läpi. Tekstiosuudessa esitellään myös työprosessi. Tavoitteena on, että kirjallinen osuus tuo täydentävää taustatietoutta lehteä varten.

Kieli: Ruotsi

Avainsanat: Maanviljely, maanviljelijät, ruuan alkuperä, Kuvajournalismi, Kuvareportaasi, Maatalouspolitiikka, Nykypäivän maanviljely, Agrikulttuuri

INLEDNING	7
DE FINSKA BÖNDERNAS HISTORIA	8
DEFINITIONEN AV BONDE OCH JORDBRUKARE	9
BÖNDERNA INNAN 1900-TALET	9
BÖNDERNA IDEALISERAS	13
LAPPORÖRELSEN OCH BILDJOURNALISTIKEN	13
BÖNDERNA PÅ 1900-TALET	14
KOPPLINGAR TILL IDAG	17
BÖNDERNAS VARDAG I FINLAND	18
SYFTE OCH ARBETSPROCESS	24
ARBETETS BAKGRUND	26
ARBETSPROCESSEN	27
BILDSPRÅK OCH TEKNIK	30
GÅRDARNA OCH BÖNDERNA	32
SLUTSATS	35
PROJEKTETS FRAMTID	35
KÄLLFÖRTECKNING	36

Inledning

Nog är man hellre bonde än jordbrukare, menar Anders Grannas då han blir tillfrågad ifall ordet bonde är nedvärderande. Bonden äger jorden som brukas, medan en jordbrukare inte behöver äga den utan kan arrendera, menar han i intervjun som gjordes i samband med detta arbete. Att vara bonde är något han och de flesta jordbrukare är stolta över.

Idén till mitt examensarbete "Hellre bonde än jordbrukare" föddes ur min egen bakgrund. Min släkt på min mammas sida är från Vörå i Österbotten, men själv växte jag upp i Helsingforsregionen. Trots att vi tillbringade somrarna på landsbygden hade jag ingen riktig koppling till livet på landet på samma sätt som de som bor på landsbygden, eller som bönderna har.

Även om man ofta hör bönderna uttala sig om sin vardag och ser deras arbete omkring sig i Österbotten, är man ändå på många vis distanserad från dem om man själv inte har en gård. Genom de av mina släktingar som är jordbrukare har jag fått höra mycket om deras verksamhet. Många gånger frågade jag mig själv om folk i storstäderna faktiskt vet och förstår hur mycket jobb som ligger bakom en liter mjölk i butiken.

Den moderna människan har på många vis förlorat kopplingen till naturen och till maten. Hur många kan säga att de personligen varit i ett slakteri? Hur många har faktiskt besökt de olika typer av gårdar som finns runt omkring dem för att bilda sig en helhetsuppfattning om arbetet som ligger bakom maten? Att bonden behövs i Finland är uppenbart för de flesta, men allt arbete bakom vår mat är något man oftast inte tänker på. Då man frågar bönderna varför de behövs i dag är svaret enkelt; för att maten vi äter och köper i butikerna ska vara ren och hälsosam.

DE FINSKA BÖNDERNAS HISTORIA

Jordbruk har funnits i Finland i flera tusen år och är starkt inrotad i den finska och nordiska kulturen. Själv har jag alltid varit intresserad av historia och för att förstå böndernas dagliga situation bättre måste man också känna till bakgrunden. Därför har jag valt att försöka bilda mig en så bred uppfattning som möjligt från medeltiden och framåt. Nedan har jag i korthet undersökt och skrivit om olika utmaningar och problem bönderna haft i Finland under århundradenas lopp.

Definitionen av bonde och jordbrukare

Definitionen på bonden har varit lite olika under århundradena (Katajala, 2006). Det gemensamma är att benämningen ”bonde” i Norden alltid avsett någon typ av jordbrukare. Skillnaden låg i att bonden var jordägande, kronans arrendebonde eller kanske till och med en frälsebonde. Samtidigt ansågs det att torparna och backstugusittarna, som också var jordbrukare, inte var bönder (Katajala, 2006). Det samma gällde pigor och drängar. För att anses som bonde skulle man alltså idka jordbruksnäring självständigt på en jordbruksenhet eller en bondgård. Backstugusittarna och torparna stod i sin tur under bönderna, prästerna eller adelsmännens på deras gårdar. (Katajala, 2006).

Bönderna i det Svenska riket representerades i ett av de fyra politiska riksdagsstånden, men det var de högt aktade skatte- och kronobönderna som fick höra till det politiska bondeståndet. (Katajala, 2006). Trots det hade bönderna inga speciella privilegier, vilket de andra stånden hade under 1600-talet. Deras rättigheter blev definierade i lag först år 1789 (Katajala, 2006).

Generellt hade bönderna i hela det svenska riket ofta det svårt. Speciellt under den svenska stormaktstiden då skatterna var väldigt hårda på grund av krigspolitiken (Holmén, 2009). Även om jordbruket alltid haft stor betydelse i Finland, har det karga klimatet bjudit på många svårigheter, både under historien och i dag (Uthardt, 2009).

Bönderna innan 1900-talet

Jordbrukets betydelse syns på Finlands befolkningens mängd. Under 1100-talet kunde åkerbruket livnära max 50 000 människor, men tack vare förbättrade metoder hade befolkningens mängd fram till 1570-talet ökat till 300 000. Endast 5 % av befolkningen fick sin näring från annat än jordbruk, jakt och fiske under 1500-talet. (Meinander, 2006).

Under 1700-talet ökade jordbrukets produktivitet märkbart, delvis tack vare att läget var stabilt och fred rådde i området. Statens satsning på jordbruket ledde till att enheterna fördubblades. Den här reformen, som kallas storskiftet, fortsatte in på 1800-talets andra hälft då man sammanförde små åkerremsor ägda av olika jordbrukare och istället skapade stora enhetliga odlingsarealer. (Meinander, 2006).

Den fredstid som rådde under andra hälften av 1700-talet, kombinerad med jordbrukets effektivitet, ledde till att Finlands befolkning ökade snabbast i hela Europa. Men samhällsklyftorna ökade också i takt med befolkningens mängd. (Meinander, 2006).

Quicke 540

alo
SWEDEN

TM 700

Svedjebruket var allmänt i Finland som helhet under 1500-talet. I södra och västra Finland kompletterades åkerbruk med svedjebruk, medan svedjebruket var viktigare i östra Finland. Svedjebruket var en viktig och produktiv näringsform fram till slutet av 1800-talet (Meinander, 2006).

Jordbrukarna i Finland började flytta till Sverige runt 1570 för att befolkningmängden var för stor för att man skulle kunna livnära sig på svedjebruk (Söderling, 1998). Även om svedjebruket avvecklades på många håll på 1800-talet, försvagades inte jordbruket eftersom man exporterade bl.a. spannmål. (Meinander, 2006).

Under Finska kriget 1808-1809 blev bönderna beordrade att utskri­va förnödenheter till den svenska armén, men de oklara gränsdragningarna mellan svensk- och ryskkontrollerade områden gjorde att arbetet var ineffektivt. Då ryssarna tog kontroll över Finland fick bönderna istället leverera åt dem och ryssarnas krav skapade ett pressat läge för bönderna (Hårdstedt, 2002). En annan uppgift bönderna hade var att agera som transportörer. Både den svenska och ryska armén utnyttjade böndernas hästar och fordon. I Vasa län utsattes bönderna för stöld­er och våldgästningar, vilket man vet genom de skadeståndsprotokoll som fördes (Hårdstedt, 2002). Förutom detta fick de mala säd och baka bröd åt arméerna. Bönderna spelade en viktig roll då hela transportsystemet i landet byggde på deras hästar och vagnar, eller slädar, och på att de ofta reste med arméerna.

En rapport som skrevs 1808 av den finska arméns chef visar att så länge den svenska offensiven höll var bönderna villiga att samarbeta och sälja varor. Men då reträtten inleddes ska de varken velat sälja sina varor eller sköta transporter. Bönderna benämns därför som olydiga (Hårdstedt, 2002). På grund av arméns desperata behov av bönderna straffades militärer som våldförde sig på dem och ersättningen för skjuts höjdes för att undvika konfrontationer.

På samma sätt försökte ryssarna hålla sig på god fot med de finska bönderna. Unikt ur historiskt perspektiv är ändå hur den ryska armén under och efter ockupationen ersatte bönderna för de skador och lidande de fått utstå under den ryska arméns framfart. Våldigt få uppror mot ryssarna gjordes i Österbotten och man accepterade den ryska ockupationen (Hårdstedt, 2002).

Bönderna idealiseras

Bönderna har spelat en undanskymd roll i historieböckerna (Östman, 2006). Dessutom finns det alltid en risk att bonden och bondesamhället sätts in i den nationalromantiska fällan. Speciellt kring sekelskiftet till 1900-talet var historieskrivningen väldigt nationalistiskt influerad. (Östman, 2006).

Enligt Östman (2006) har kvinnohistoriker framhävt hur historieskrivningen skymt undan kvinnans roll i bondesamhället och gett bonden en ”manlig” stämpel. Bonden gavs egenskaper som både idealiserades eller nedvärderades beroende på sammanhang.

I texten ”Historiallinen Arkisto” skriver Ernst Gustaf Palmén år 1886 om problem som drabbade bönderna, såsom vattensjuka marker, orättvis lagstiftning och tunga skatter. Historieskrivarna har lyft fram hur de finska bönderna under det svenska väldet fick ökade skattebördor (Östman, 2006).

Det som starkt ändrade uppfattningen om bönderna var inbördeskriget 1918, då bönderna stred på den vita sidan. Segrarna ville ge bilden av att man vunnit över de röda och den gjorde att den negativa bilden man haft av bönderna under 1700-talet fördes över till dem som stod under dem, d.v.s. torparna och backstugusittarna, eftersom många av dem hörde till de röda. Annat som höjde bondens status var dikten ”Bonden Paavo”, skriven av Johan Ludvig Runeberg (Katajala 2006).

Lapporörelsen och bildjournalistiken

Finlands första anställda pressfotografer fick sin första månadslön 1927 (Komulainen, 2000). Bland de första fotograferna fanns kända namn såsom Arvo Tamminen, Paavo Poutiainen, Hugo Sundström och Wolfgang Heinz. På den tiden var Finland i ett svårt ekonomiskt läge och hade precis gjort sig fritt från Rysslands styre och kort därefter genomgått ett blodigt inbördeskrig 1918. Inbördeskriget vanns av de vita, som till stor del bestod av Finlands agrara krafter. Det föll sig naturligt att tidningarna och pressen skrev om folkets hårda vardag, som syntes i bildflödet med de publicerade artiklarna. På 30-talet var kampen mot kommunismen ett hett ämne inom bildjournalistiken (Komulainen, 2000) och Lapporörelsen, en högerextremistisk rörelse mot kommunismen, fick stor uppmärksamhet i pressen. Rörelsens mål var att avsluta det som påbörjats 1918 då de vita segrarna tågade in i Helsingfors för att driva ut de röda (Bonäs, 2012).

Den 7 juli 1930 höll Lapporörelsen en stor demonstration i Helsingfors där 12 000 bönder tågade till huvudstaden för att visa Lapporörelsens styrka. Bondetåget var välorganiserat och disciplinerat och följdes aktivt av pressen (Sundström, 1971). Bonäs beskriver det spända läget mellan Lapporörelsens bönder och kommunisterna, då man samlades i Helsingfors för att ”marschera ut

kommunisterna ur riksdagen”. I dag associeras Lapporörelsen med begrepp som fascism, våldsdåd, uppror, brännvin och finska knivjunkare.

Av dem som deltog i Lapporörelsen var en väldigt liten andel från svenskspråkiga Österbotten, drygt 400 svenskösterbottningar. I sin forskning fastställer Bonäs (2012) att man i Vasabladet och andra svenskspråkiga tidskrifter i Österbotten knappt skrev om Lapporörelsen, vilket tyder på att man var avskärmad – eller tog avstånd - från rörelsen i området.

Däremot lyckades framför allt två inflytelserika män från Vasa, Eric von Troil och Harald Boucht, mobilisera och rekrytera svenskösterbottniska bönder till rörelsen (Bonäs, 2012). En av deltagarna var J. Alfred Strandberg, som var chefredaktör för Österbottens Bondetidning. Bonäs (2012) anser att en av orsakerna till att svenskspråkiga bönder anslöt sig till Lapporörelsen var att man lyckats profilera sig som en rörelse som ville avblåsa språkstriderna mellan finsk- och svenskspråkiga. Samtidigt menar hon att de som motsatte sig rörelsen hänvisade till hur rörelsen med sina äktfinska inslag skulle skada den svenskspråkiga befolkningen om den fick för mycket stöd (Bonäs, 2012). Rörelsens svenskspråkiga deltagare var män som var större producenter och som kunde odla mer än vad som behövdes för självförsörjning, för att sedan sälja det som blev över.

Bönderna på 1900-talet

1918 stiftades den så kallade torparlagen. Före det var många jordbrukare obesuttna, alltså personer i bondesamhället som inte ägde jord utan arrenderade den av en markägare eller en herrgård utan att vara officiellt anställd. (Nationalencyklopedin, 2017). Lagen möjliggjorde att dessa obesuttna kunde lösa ut jorden de brukade, vilket resulterade i att många småbruksområden uppstod (SLS, 2017).

Nya lagar för omplacering av människor stiftades 1922 och 1936, eftersom många fortfarande var utan jord (O. Voutilainen et al., 2012) och mängden arbetare inom jordbruk steg trots 30-talets depression. Många bönder omplacerades efter vinter- och fortsättningskriget, då ca 40 000 jordbrukarfamiljer var tvungna att flytta från ryska gränsen. Lagar stiftades 1945 för att dessa familjer skulle få ny egen mark (O. Voutilainen et al., 2012).

För hundra år sedan använde man främst hästkraft, men maskiner blev vanligare i jordbruket under 1910-talet. Under 30-talet blev traktorerna allt viktigare och man började även använda skördetröskor (TAKO, u.å.). Under femtiotalet ökade antalet traktorer sjufaldigt.

Själva jordbruket genomgick stora förändringar, då man bl.a. införde och utvecklade konstgödsel, bekämpningsmedel och nya maskiner som effektiviserade arbetet. Den största utvecklingen skedde under 60- och 70-talet, vilket var senare än i många andra västländer (O. Voutilainen et al., 2012). Men de unga sökte jobb i städerna (Meinander, 2006) och på 60-talet tömdes så småningom byarna på folk i samband med emigrationen till Sverige och fortsatt flyttning till städerna.

TAKO (u.å.) menar också att hästen blev åsidosatt efter andra världskriget då jordbruket blev allt mer maskinellt. Före vinterkriget hade man ca 380 000 hästar på åkrarna (Kadettikunta, u.å.). Inför kriget, 1939, konstaterades att 173 000 av dessa var krigsdugliga och en stor mängd skickades till arbete för att transportera bl.a. utrustning, proviant, fältkök, vapen och andra tunga enheter. Under kriget dog 7200 och 1940 började man skicka hem hästarna till vårbruket (Kadettikunta, u.å.). Samma förfarande fanns inför fortsättningskriget, men i mindre skala.

Efterkrigstiden markeras av stark strukturomvandling och starkt ledarskap under president Urho Kekkonen. Finland som varit en agrar nation blev så småningom ett industrisamhälle. Av alla som förlorat sina hem under kriget var 230 000 jordbrukarfamiljer som staten skaffade jord åt. Denna jordreform skapade sysselsättning på landsbygden och minskade inflyttningen till städerna något. (Meinander, 2006).

Fram tills 90-talet sjönk antalet jordbruk drastiskt, på 60-talet från 300 000 till 120 000. Siffran har fortsatt att sjunka till 63 000 år 2010, och sjunker än i dag. (O. Voutilainen et al., 2012). Medan gårdarnas antal blir färre blir de gårdar som består enligt den rådande trenden större, skriver Österbottens Tidning i en artikel publicerad 16.2.2017.

Kopplingar till i dag

Många händelser i vår historia påminner om händelser i dag då det gäller bönderna. Deras situation är bättre än den var för hundra år sedan, men samtidigt går det inte att förneka att de har det kämpigare än många andra arbetare i Finland. Samtidigt har utvecklingen under åren gjort att de olyckor bönderna drabbas av inte är lika ödesdigra som de var förr. Några exempel följer här.

Norra Europa drabbades av flera nödår under 1800-talets andra hälft, med missväxt och dåliga skördar, och nödåren tog över 100 000 liv i Finland. Orsaken var att staten alltför sent började importera säd (Meinander, 2006). I dag har vi ändå ett så säkert ekonomiskt läge att vi inte svälter ifall det blir ett nödår för bönderna. Men vad hade hänt om vi varit lika utsatta i dag som befolkningen var på 1800-talet? Den missväxten som drabbat bönderna de senaste åren påverkar ju inte mera den vanliga medborgarens vardag på samma sätt som förr.

Prishöjningar är så klart inte ett nytt fenomen. Generalstrejken 1956, då hela landet stannade upp och tusentals arbetare samlades i Helsingfors, är inte helt olik dokumentationen av böndernas traktormarsch i Helsingfors våren 2016. Lönerna höjdes, men kort därefter steg även priset på kött, bröd och mjölk (FFC, u.å.).

Den situation som mest påminner om dagsläget är 90-talets ekonomiska depression som bland annat berodde på Sovjetunionens fall, vilket gjorde att den ryska ekonomin var i kaos. Ungefär en femtedel av Finlands arbetsföra befolkning blev arbetslösa (Lehtikuvan aika, 2000) och stora demonstrationer hölls på Senatstorget i Helsingfors. I dag har böndernas ekonomiska situation påverkats genom de ryska sanktionerna som började i samband med erövringen av Krimområdet. Trots ekonomiska problem på 90-talet strävade Finland efter att bli en del av EU, något som en del bönder i dag tycker var ett misstag. Dagsläget för bönderna, menar många dagstidningar i februari 2017, är ännu sämre än det var under 90-talets sämsta tider.

BÖNDERNAS VARDAG I FINLAND

”Bonden behövs” är en kampanj som drivits av Svenska lantbruksproducenternas centralförbund, ett förbund som arbetar för böndernas rättigheter. Det är en slogan som många känner till, men även om den funnits i tiotals år har den fått sin genomslagskraft nu tack vare sociala medier (SLC, 2017).

Bondens vardag i Finland

Kampanjen ”Bonden behövs” väckte mitt intresse då jag såg den vid sidan om vägarna på landsbygden i Österbotten. Då jag började med det här arbetet noterade jag den allt mer, framför allt på Facebook och Instagram med taggen #bondenbehövs.

Tanken med kampanjen är god, men ändå frågade jag mig: ”Varför behövs bonden?”. Även om svaret på många vis är självklart, är det också lite oklart. Det känns som att ifall man inte är insatt och själv arbetar med jordbruk, eller har vuxit upp på en gård, vet man inte så mycket fastän man läser dagstidningar. Fastän jag själv arbetat på flera dagstidningar och fotograferat bönder i olika sammanhang kändes ämnet diffust. Därför ville jag fördjupa mig och få en klar helhetsbild.

Människans relation till djuren och maten har blivit allt mer distanserad jämfört med för några årtionden sedan. Till exempel tog pressfotografen Jukka Gröndahl år 1987 bilder på julmarknaden i Uleåborg där man ser att det såldes hela grisar som sedan slaktades medan småbarn såg på. Då hade man en nära relation till produktionen av mat och hemslakt var vanligt, medan det i dag är förbjudet (Lehtikuvan aika, 2000). All slakt måste ske i ett godkänt slakteri (Livsmedelssäkerhetsverket Evira, 2016). Då slakten sker bakom stängda dörrar har attityden blivit allt mer misstänksam, samtidigt som människan i det moderna samhället tycks värdera djurens intelligens och medvetande på samma nivå som sitt eget.

Detta har gjort att det inte alltid är helt lätt att få komma in i ett slakteri och se hur det går till, men jag hade turen att ha släkt som är delägare i slakteriet Tajma. Där fick jag personligen se processen från början till slut och dokumenterade den för mitt examensarbete – för att förmedla det många andra aldrig får se.

Efter att jag diskuterat med de bönder som deltar i mitt projekt och läst in mig på ämnet, är det mycket som blivit klarare. Min önskan är att den kunskapen förs över till dem som läser arbetet och ser bilderna.

Trots vikten av böndernas arbete är det en bransch som lider av stora ekonomiska problem och orättvisor för producenterna. En av orsakerna är att marknaden i stort sett ägs av Kesko och S-gruppen, vilket gör att de på många vis kan diktera priserna. År 2015 bestod S-gruppens marknadsandel av 45,9 %, och Keskos av 32,7 %, vilket gör att de sammanlagt äger över 80 % (PTY, 2015). År 2016 hade S- och K-grupperna sina bästa resultat på flera år, medan bönderna i sin tur har haft de sämsta åren på väldigt länge (Vasabladet, 18.8.2016).

Detta är något alla bönder jag intervjuat nämnt, framför allt att relationen mellan marknadspris och konsumentpris är väldigt orättvis. ”Varför får den som gör mest jobb minst betalt?” frågar sig en av bönderna. Historiskt har bonden på många vis alltid varit underkuvad. Även om det kanske inte är lika tydligt i dag, är det fortfarande ett faktum att de har det sämre än många andra.

Systemet som råder i Finland är att handeln köper böndernas varor relativt billigt, för ungefär en fjärdedel av vad konsumenterna i slutändan betalar (SLC, 2017). Det här är en av orsakerna till att majoriteten av bönderna är beroende av statliga stödpengar (SLC, 2017). Samtidigt har klyftan mellan konsumentpris och produktionspris ökat flera år i rad (Vasabladet, 21.1.2017), vilket gjort att lönsamheten ständigt sjunker. De senaste 20 åren har produktionskostnaderna för livsmedel ökat, medan producentpriserna bara stigit med en femtedel (VBL, 30.6.2016). Man kan spekulera kring moralen och systemet i detta. Är det rätt att handeln köper in billigt och säljer dyrt? Samtidigt ser politikerna, som har starka kontakter till handeln, till att bönderna som får för lite betalt istället får skattemedel för att klara sig. Med andra ord köper konsumenterna dyr mat, och betalar extra skatt för att betala för maten igen.

I intervjuerna har det framkommit att då de stora handelsgrupperna gjort olika prissänkningar i butikerna, har det påverkat bönderna negativt. Istället för att minska på den andel butikägarna och mellanhänderna får, har man istället minskat på det producentpris man betalar bönderna. Att systemet är så orättvist har visats tydligt genom enorm frustration. Ämnets aktualitet och synlighet i medierna just nu leder förhoppningsvis till att bönderna får det bättre.

Oavsett verkar det som att de finska bönderna har det sämre än i t.ex. Sverige. Där finns det mer konkurrens mellan de olika kedjorna och vissa talade om att de funderat på att flytta till Sverige för att de uppfattar att marknaden är mer rättvis där.

De finländska jordbrukarna har länge lidit av försämrad lönsamhet. Under de senaste 20 åren har livsmedelsproduktionen blivit rejält dyrare samtidigt som producentpriserna har stigit med en enbart femtedel, det visar Statistikcentralens undersökning (VBL 30.6.2016). För att locka kunder har de stora matkedjorna de senaste åren genomfört billighetskampanjer där bland annat priserna på mjölk och ost sjunkit i butikerna. Österbottens svenska producentförbund (2017) skriver i ett pressmeddelande 18.1.2017 om S-gruppens billighetskampanj, som oroar jordbrukarna. Orsaken är att man är rädd för att prissänkningarna inte dras från handelns sida utan främst minska på summan man ger bönderna för deras vara, d.v.s. producentpriset (ÖSP, 2017).

Producenterna får i dag mellan 5 % för vete och ca 50 % av produktionspriset för tomat. I regel är producentpriset mindre än 20 % av priset man betalar i butiken. I takt med att produktionskostnaderna ökat, medan stödets nivå varit ungefär densamma, har lönsamheten blivit sämre och sämre för många (SLC 2017).

En av bönderna talade om detta i samband med att mjölkpriserna drastiskt sjunkit. Hon beskrev kampanjen som att marknaden ger några cent per mjölkpaket man köper tillbaka till bonden, men hävdade också att några sådana “cent” har hon inte sett till. Så klart är det ett marknadstrick för att få folk att köpa, men resulterar det i slutändan i något? Är Finland korrupt, undrade någon av bönderna? De verkade inte helt övertygade om att så inte är fallet, exempelvis i samband med Valios drastiska sänkning med 5 cent per mjölkliter över en natt. Bönderna skyller inte på Valio, men menar att sänkningen kommit från högre håll utan en riktig förklaring och detta är bara ett av många exempel.

Av de bönder som medverkat i magasinet ”Hellre bonde än jordbrukare” anser majoriteten av dem att man till stor del är beroende av jordbrukarstöd för att klara sig. Stödets uppgift är att garantera en bra levnadsstandard för jordbrukarna och att garantera rimliga priser på produkterna i butikerna (SLC, 2017). Vidare menar SLC (2017) att stöden utgör ca 36 % av jordbrukets totala omsättning. Jordbrukets stödsystem består av flera olika stödmedel, där vissa är helt finansierade av EU medan andra bara är delvis finansierade av EU, samt helt nationellt finansierade stöd (Jord- och skogsbruksministeriet, 2017). Stödets funktion är att upprätthålla produktionens grundläggande lönsamhet och erbjuda investeringsstöd.

En stor katastrof för många bönder under våren 2016 var då jordbrukarstöden försenades. Medan staten skyllde på datafel blev det ett väldigt pressat läge då många inte kunde betala sina räkningar, eller fick hoppas att inget gick fel på gården som de inte skulle ha råd att åtgärda utan stöd. Mats Nylund, riksdagsledamot (SFP), kallar det den största krisen för bönderna sedan andra världskriget (Yle, 2016). För att jämföra med snittlönen i Finland hade statistikcentralen under sommaren räknat ut att bonden får ungefär 3 € i timmen för sitt arbete (Vasabladet, 30.6.2016). I Finland sysselsätter jordbruket ca 90 000 personer, och hela matkedjan ca 300 000 personer (SLC, 2017).

”Man vill inte vara beroende av stöd, man vill få ett bra pris för sin produkt”, säger en av bönderna i sin intervju. Medan stöden ger bönderna en viss säkerhet, som gör att de kan fortsätta med sitt arbete, verkar det väldigt orättvist att de får motsvarande 3 € i timmen för det tunga arbete de gör. Det är ett arbete som sliter på kroppen mer än många andra yrken och där de måste vara tillgängliga på sina gårdar dygnet runt. Om lönsamheten är så dålig är det ju inte så underligt att bönderna blir färre och att flera flyttar bort.

Vissa har talat om Kanada som ett bra exempel på hur vettiga producentpris borde fås. Där har man i lag bestämt hur mycket bönderna ska få betalt för vilka produkter. Ett sådant system har vi också haft i Finland, men då skiftar priserna i sin tur beroende på om man har en jordbrukarvänlig regering eller inte. Vissa av de intervjuade bönderna anser att man borde ha samma system som i Kanada. Andra vill hellre att man ska sträva framåt och komma till en punkt där priserna är rättvisa och marknaden är fri.

Den 15 mars 2016 publicerade MTV en artikel om jordbrukets lönsamhet i Finland i samband med traktormarschen i Helsingfors våren 2016. Till MTV sade då ordförande för Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenters (MTK) Juha Marttila att ansvaret för att lösa situationen ligger hos den finska regeringen. Han beklagar att inget gjorts för att lösa grundproblemen, alltså de strukturella problem som styr marknaden. Enligt honom borde målet vara att på långsikt göra jordbruket lönsamt (MTV, 2016).

Tommy Westerlund skriver den 11 mars 2016 en ledare för Hufvudstadsbladet där han diskuterar händelserna kring traktormarschen. Han framhäver att böndernas ekonomiska läge tvingat dem till demonstration. Juha Marttila, MTK:s ordförande, säger att inkomsterna aldrig varit så låga som de är nu och att situationen är katastrofal. Artikeln hänvisar även till europeisk statistik där det lyfts fram att jordbrukarnas inkomst sjönk mer i Finland än i något annat land år 2014 och att den fortsatt sjunka.

Enligt Westerlund är orsaken framförallt sanktionerna mot Ryssland på grund av annekteringen av Krim och våldsamheterna i Östra Ukraina. Ryssland svarade med ett importstopp som påverkade de finska jordbruksproducenterna hårt. Producentpriserna rasade upp till 20 % på vissa produkter, skriver Westerlund. Problematiken som lyfts fram är att om det inte är lönsamt för bönderna att producera mat, finns det snart ingen inhemsk mat att köpa. Riskerna med att importera mat blir stor – speciellt i ett krisläge. En annan orsak till demonstrationen var också de kraftigt försenade utbetalningarna av produktionsstöden.

Producentpriserna har sjunkit kraftigt de senaste åren (Vasabladet, 21.1.2017). Mjölkpriserna har sjunkit ca 20 %, medan köttpriserna ca 10 %. Det framhålls också att växtodlingen ligger på en obetydlig och ohållbart låg nivå (SLC, 2016). Matbutikerna tävlade hårt sinsemellan om de lägsta priserna på produkter, där S-gruppen sänkte priserna på ungefär 400 matvaror (Yle, 2015). Lönsamheten, menar SLC (2016), är det sämsta sedan Finlands inträde i EU.

Traktormarschen är något alla bönder talat om i intervjuerna. Men det verkar som om hela demonstrationen gick fel. Politikerna lovar och lovar, men inga resultat ser man, menar vissa av bönderna. Många känner sig maktlösa och frustrerade över att läget kan vara så dåligt och att politikerna inte tycks kunna ändra på saker och ting. Vissa talar om att det inte finns kompetens nog inom regeringen för att hantera dessa frågor.

SYFTE OCH ARBETSPROCESS

Syftet med arbetet ”Hellre bonde än jordbrukare”, vars slutprodukt resulterat i ett magasin, är att belysa böndernas vardagssituation i Finland. Arbetet betonar även maten, så att man som läsare och konsument ska få en bild av hur mycket jobb det ligger bakom det man köper i butikerna. Genom att låta bönderna stå i rampljuset ger arbetet bönderna och deras arbete ett ansikte.

Arbetets bakgrund

Som fotograf har jag i flera år arbetat för flera av de stora svenskspråkiga dagstidningarna i Finland såsom Hufvudstadsbladet, Kyrkpressen, Vasabladet och Österbottens Tidning. Något man snabbt märker är att det sällan finns tid och resurser att lägga på fotograferingarna i samband med de olika intervjuerna och reportagen för dagspressen. I genomsnitt har fotograferingarna tagit kring 5-20 minuter beroende på sammanhang.

På en så kort tid är det svårt att bilda sig en fördjupad uppfattning om ämnet och personerna man avbildar. Man blir tvungen att lära sig att arbeta utgående från det första intrycket och genomföra de idéer man har snabbt och effektivt. Under min tid som pressfotograf har jag fotograferat olika typer av bönder och jordbrukare flera gånger, men aldrig haft möjlighet att komma in på djupet eller förstå deras problem under den korta tid jag haft med bönderna.

Därför ville jag genomföra ett arbete där jag kunde sätta ordentligt med tid på att intervjua jordbrukarna och ännu mer tid för att fotografera dem. På detta vis har jag kunnat lyfta fram individen och personligheten mer än man kan på en dagstidning. Att arbeta med intervjuer är något jag inte gjort förr och därför har det varit en stor utmaning. Ändå är det något jag väl kan tänka mig fortsätta arbeta med efter detta projekt. Förutom min passion för att fotografera har jag även alltid haft ett starkt intresse för historia, vilket gjorde det intressant att läsa och skriva om böndernas bakgrund.

En annan orsak var att jag uppfattade att det finns mycket okunskap kring bönderna och vad de gör. Många jag talade med läste inte dagstidningar och uppfattade reportagen om bönderna för svåra eller för tråkiga. Jag insåg också min egen okunskap då jag exempelvis aldrig hade besökt ett slakteri, men ändå äter kött regelbundet. Målet med fotografierna och intervjuerna blev delvis att skildra varifrån maten kommer, hur den produceras, hur djuren mår och framförallt lyfta fram bonden som individ. Genom detta arbete hoppas jag att med starka bilder och intressanta texter bjuda in läsarna till bondens vardag på ett sätt som de kanske inte upplevt förr.

Även om arbetets bildspråk på många vis påminner om en branschtidnings mer utstuderade bildspråk än vanligt bildjournalistiskt arbete där man vanligtvis jobbar väldigt snabbt. Trots att jag arbetat mycket inom journalistikvärlden har det känts väldigt uppfriskande att få gå in på djupet på detta vis i ett ämne som intresserar mig. Framför allt har utmaningarna legat i att själv utföra intervjuer.

Detta arbete representerar på många vis ett arbetssätt som jag gärna vill arbeta mera med inom det bildjournalistiska fältet, där man kan sätta mera tid på djupgående reportage.

Arbetsprocessen

Enligt Bryman (2011) är kvalitativ forskning det som styr forskaren i hans undersökning med ord, närhet och en mening. Metoderna som använts till detta examensarbete är intervju och observation. Detta kompletteras med material från vetenskapliga artiklar för att stärka den teoretiska bakgrunden.

Under studien har intervjuer med varje bonde genomförts, detta för att få bättre kunskap om yrket. Fägerborg (2011) skriver att intervjuerna ger ett bra individperspektiv och grundmaterial för tolkning och analys och i detta fall ger det en djupare inblick i jordbrukarnas åsikter om deras situation i samhället idag.

Det är viktigt för den som intervjuar att vara uppmärksam, lyhörd och lyssna med ett genuint intresse. Fägerborg (2011) säger att man därför ska spela in intervjuer för att låta intervjuaren ägna uppmärksamheten åt den intervjuade personen för att lättare kunna transkribera och analysera när alla ljud dokumenteras, även skratt och pauser.

Efter intervjun observerades bönderna i deras vardag och fotograferades. Enligt Pripp & Öhlander (2011) är observation bra för att få fram vad som är självklart och givet för de som blivit intervjuade, exempelvis automatiserade rutiner. Samtidigt ger det en beskrivning av människors praktik, nämligen hur de använder sig av kroppsspråk, vad deras yttre assessorer och plagg uttrycker. Strömquist och Brusling (2007) menar att man omedvetet observerar så fort man börjar reflektera och att de flesta observationerna görs med stöd av sinnen.

Urvalet av bönderna som deltog i arbetet har delvis skett slumpmässigt. Inledningsvis kontaktade jag jordbrukarna inom min familj, som kunde hänvisa mig vidare till bekanta som de ansåg kunde vara lämpliga för projektet. Jag fick ringa runt och söka efter en så bred mångfald av bönder som möjligt.

Förutom att personligen kontakta bönder, skrev jag även ett upprop på Facebook i augusti 2016 som engagerade många utanför min egen vänskapskrets. Jag fick in ett trettiotal tips och även några som personligen kontaktade mig och ville medverka. I samband med detta blev jag även kontaktad av Radio Vega, som gjorde en intervju med mig och efteråt fick jag ännu fler tips och frivilliga som ville ställa upp.

I slutändan valde jag tio olika gårdar, samt två studeranden vid Yrkesakademin i Österbotten. De kommer från hela svenskspråkiga Österbotten och inkluderar både kvinnor och män i olika åldrar, inom olika verksamhetsområden och varierande livssituationer.

Med varje deltagare bokade jag en hel arbetsdag och jag inledde med att intervjua den medverkande i ungefär en timme. Därefter följde jag med de olika arbetsmomenten under deras arbetsdag för att fånga de visuellt starkaste situationerna som i ett fåtal bilder kunde representera dem, deras yrkesroll och deras specifika gren inom jordbruket.

Bildspråk och teknik

För att fånga bilder som kändes stolta och starka ville jag utgå ifrån ett bildspråk som oftast används inom mode- och reklamvärlden och som även används inom bildjournalistiken då tiden räcker till. Med modefotografi i detta sammanhang menas inte fokus på kläderna, utan ljussättningen och kroppsspråket, dessutom är mode inte tidlöst eftersom man tydligt kan se när bilderna tagits baserat på kläderna och trenderna som fotograferas. På samma sätt menas med reklamfotografi inte marknadsföringen av en produkt, utan snarare sättet bilden omsorgsfullt ljussatts och efterbehandlats på. Detta innebar att jag skapade en slags fotostudio på böndernas arbetsplats med större typer av portabel blyxtutrustning och stora ljusmodifierare.

Ett modefotografi är en bild som gjorts för att visa kläder eller accessoarer, oftast med avsikten att dokumentera och sälja mode (Encyclopedia, 2017). I mitt examensarbete har bilderna delvis gjorts för att visa böndernas kläder, för att skildra dem själva i deras vanliga arbetsituation, men utan att påstå att det är mode eller sälja det som sådant.

Ett reklamfotografi har som uppgift att åstadkomma en informativ bild, göra den visuellt slagkraftig och påverka åskådaren känslomässigt och intellektuellt (Nationalencyklopedin, 2017). Denna definition stämmer starkare in på syftet med bilderna. Samtidigt skriver Nationalencyklopedin (2017) att reportagebilder förekommer i reklamsammanhang, vilket också passar in då det finns bildjournalistiska inslag i fotografierna.

Bildens uppgift i journalistiskt sammanhang är att locka till läsning och förklara, förtydliga och förstärka texten (Carlberg & Gustafsson, 2015). I handboken "Fånga bilden" för journalister anges följande krav på en journalistisk bild: Den ska vara uttrycksfull och fånga betraktaren. Den ska vara innehållsrik och förmedla fakta och vara ärlig genom att inte vara manipulerad eller förvränga verkligheten (Arnlund och Herjeby, 2014).

Målet för mig var att fånga stoltheten i böndernas yrke, ett mellanting mellan poserade bilder och arbetsbilder. Jordbrukarna instruerades att ha sina riktiga arbetskläder på sig och situationerna gjordes i genuina sammanhang där jag bad dem stanna upp mitt i en arbetsuppgift för att först ljussätta och sedan fotografera.

Kroppsspråket i bilderna är stolt och mäktigt. De ser förbi kameran, medan åskådaren tittar upp mot dem och deras arbete. Detta är ett bildspråk som ofta används inom marknadsföring och mode, där subjektet inte tittar in i kameran.

Tekniskt har det i alla bilder används en blyxt med ett stort paraply med en diffusor monterad. Detta för att ge subjektet ett mjukt och behagligt ljus i ansiktet och över hela kroppen. Kameravinklarna har noggrant valts ut för att kombinera denna ljuskälla med det befintliga ljuset på arbetsplatsen. För att hänga med i böndernas arbetstakt användes vid varje fotografering en assistent som hjälpte mig förflytta blyxten för att försnabba processen.

Så lite bildbehandling som möjligt har använts, men färgkorrigering och hantering av kontrast, skärpa och djup har gjorts för att ta fram subjekten väl.

Gårdarna och bönderna

Under sensommaren, hösten och vintern 2016 – 2017 deltog tio stycken gårdar och två stycken studeranden inom lantbruk i projektet. Deltagarna var följande:

Anders Grannas, en månskensodlare med spannmålsodling från Vörrå.

Christer och Eivor Finne vid grönsaksodlingen FinneFarm i Solf.

Emma Granö-Ring och Sebastian Ring vid tomatodlingen Granös Grönsaker Ab i Närpes.

Jan-Peter Brunell, en växtodlare och maskinentreprenör från Kronoby.

Erica och Tobias Dahlblom vid hönsgården Kvarnfors Gård i Pörtom.

Lotta Stubb med mjölkkor vid Stubb Lantbruk i Esse.

Anders och Ann-Katrin Norrback med lammköttproduktionsföretaget Norrbro i Övermark.

Tommy Nyholm vid grisgården Skogsjö Gris i Munsala.

Carola Nygård-Nysand med Highland Cattle vid Smedisgården i Sundom.

Ann-Sofi West och Jorma Pesänmaa vid slakteriet Tajma i Kållby.

Lina Nieminen och Jessica Mara som examineras som landsbyggsföretagare vid Yrkesakademien i Vasa.

Nedan följer korta sammandrag över intervjuerna, som kan läsas i sin helhet i magasinet.

Anders Grannas

Som månskensodlare berättar Anders Grannas hur det är att odla vid sidan om sitt arbete. Som huvudsyssla arbetar han som chef på utbildningen inom naturbruk vid Yrkesakademien i Österbotten.

Christer och Eivor Finne

Intervjun med Christer och Eivor Finne behandlar framförallt utmaningarna man har som grönsaksodlare, men också kvalitén på ekologiskt eller konventionellt odlade grönsaker.

Emma Granö-Ring

Som växthusodlare med olika typer av tomater berättar Emma-Granö Ring om de utmaningar man har som tomatodlare. Hon framhåller att det är en livsstil och att bland deras största hot är tomatviruset som finns i de flesta matbutiker.

Jan-Peter Brunell

Som en bonde som varit mjölkproducent i 20 år, för att sedan sluta och gå över till växtodling vid sidan om sitt arbete, berättar Jan-Peter Brunell om de stora utmaningarna han och andra bönder haft de senaste åren.

Erica och Tobias Dahlblom

Paret har en stor hönsgård i Pörtom och fått stå ut för flera ekonomiska motgångar de senaste åren. Nu ser det ut att bli bättre, och diskussionen handlar mycket om lönsamheten för bönderna idag.

Lotta Stubb

Som före detta hästföretagare har hon valt att ta med hästen i sitt arbete på mjölkgården som blev hennes liv då hon flyttade ihop med sin man Daniel. I intervjun berättar om hennes ovanliga sätt att fösa kor, samtidigt som den ger en inblick i mjölkbranschens utmaningar.

Ann-Katrin och Anders Norrback

Med ekologisk lammköttproduktion är Anders och Ann-Katrin Norrback redan nischade, men att de dessutom säljer över 90 % av sin produktion själva direkt till kunderna gör dem väldigt ovanliga i Finland. Anders berättar om problemet med Finlands byråkrati och förvaltningens attitydproblem.

Tommy Nyholm

I Munsala bedriver Tommy Nyholm ekologisk produktion med grisar i fokus. Hans gård är en av få i Finland där grisar får röra sig utomhus. Han förklarar närmare det ekonomiska läget för en ekologisk bonde.

Carola Nygård-Nysand

På besöksgården Smedisgården har Carola Nygård-Nysand Highland Cattle. Dessutom diskuteras arbetet kring maten, ekologiskt och konventionellt, samt problemet med matsvinn.

Ann-Sofi West och Jorma Pesämaa

På slakteriet Tajma arbetar Ann-Sofi West och Jorma Pesämaa med att se till att djuren har det så bra som möjligt, för att minska deras stress och göra slakten så smärtfri som möjligt. Diskussionen berör djurens välmående och köttets plats i Finland.

Lina Nieminen och Jessica Mara

Som två studerande som blir landsbygdsföretagare våren 2017 vid Yrkesakademien i Österbotten har de framtiden framför sig. Diskussionen handlar om jordbrukaryrkets säkerhet och framtid och om den generella synen på bönderna.

Slutsats

Ett genomgående tema vid varje intervju har varit det hårt pressade ekonomiska läget bönderna har i dag. Orsakerna varierar delvis, men generellt har de alla påverkats av Rysslands sanktioner, stödpengarnas förseningar, samt av sjunkande produktionspris.

Materialet har sammanställts i ett magasin där bilderna får komma fram i stort format tillsammans med intervjuerna på ett läsarvänligt vis. Till en början var tanken att det skulle varit flera bilder än två per gård, men då hade bildmaterialet blivit för upprepande. På samma vis gick det inte att kombinera de stilrena, stolta och belysta porträtten med vanliga detaljbilder på djur och annat från gårdarna. Detta berodde på att stilförändringen mellan bilderna blev alltför stor och hade i så fall mer liknat ett tidningsreportage. Därför valde jag två starka bilder och låter bilderna tala för sig själva och för de intervjuade.

Intervjuerna har varit personliga och lyft fram böndernas egna åsikter, vilka har varit intressanta och lärorika att lyssna på. Ur alla de intervjuer som tog ungefär en timme att göra har olika teman lyfts fram, trots att många talat om samma saker, för att inte göra arbetet allt för upprepande. Gemensamt har de alla framtidshopp och en stark strävan att övervinna det hårda ekonomiska läget och de utmaningar som finns i dagens Finland för att klara sig.

Projektets framtid

Projektet ”Hellre bonde än jordbrukare” slutar inte här i samband med att examensarbetet lämnas in vid Yrkeshögskolan Novia. Målet är att materialet ska nå ut till en så bred publik som möjligt, både på finska, svenska och engelska.

I och med att arbetet bedöms komma det att finslipas därefter. Materialet kommer att presenteras för olika organisationer och understöd kommer att sökas för att kunna ge ut arbetet till en bred publik. Alternativ för detta kunde vara som en bilaga till en dagstidning, exemplar i kommunala bibliotek, publikation utgiven via någon av böndernas intresseorganisationer eller exempelvis postutdelning.

Källförteckning

Böcker:

Bryman, A. & Nilsson, B. (2011). Samhällsvetenskapliga metoder. Andra upplagan. Malmö: Liber

Fägerborg, E. (2011). Intervjuer. I: Kaijser, L. & Öhlander, M. (red.) (2011). Etnologiskt fältarbete (sid 37-64). Lund: Studentlitteratur

Kaijser, L. (2011). Fältarbete. I: Kaijser, L. & Öhlander, M. (red.) (2011). Etnologiskt fältarbete (sid 37-64). Lund: Studentlitteratur

Komulainen, J. (2000). Lehtikuvan aika. Suomalaisen kuvajournalismin vuodet. Helsingfors: Patricia Seppälän säätiö

Meinander, H. (2006). Finlands historia. Fjärde upplagan. Helsingfors: Söderströms.

Pripp, O. & Öhlander, M. (2011). Observation. I: Kaijser, L. & Öhlander, M. (red.) (2011). Etnologiskt fältarbete (sid 37-64). Lund: Studentlitteratur

Strömqvist, G. & Brusling, C. (red.) (2007). Reflektion och praktik i läraryrket. (2., [rev. och uppdaterade] uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Sundström, H. (1971). Foto: Sundström. Sex årtionden i pressbilder. Helsingfors: Hufvudstadsbladet.

Vares, V. & Siltala, S. (2016). Sanan ja kuvan vuosisata. Helsingfors: Otava.

Artiklar:

Arnlund, L. & Herjeby, J. (2014). En bild eller tusen ord? Bildens roll och status på lokaltidningar. Hämtad 2017-02-16 från <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:782585/FULLTEXT01.pdf>

Bonäs, J. (2012). Kommunistskräck, konservativ reaktion eller medveten bondepolitik? Svenskosterbottniska bönder inför Lapporörelsen sommaren 1930. Hämtad 02-20-2017 från http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/84820/bonas_johanna.pdf

Bredbacka, B. (2016, 18 augusti). Nylund kritiserar de stora kedjorna. Österbottens Tidning. Hämtad 02-23-2017 från <http://online.vasabladet.fi/Artikel/Visa/112326>

Brunell, E. (2015). S-gruppen tar upp kampen om de billigaste varorna. Svenska Yle. Hämtad 02-19-2017 från <https://svenska.yle.fi/artikel/2015/01/18/s-gruppen-tar-upp-kampen-om-de-billigaste-varorna>

Carlberg, L. & Gustafsson, S. (2015). Bildjournalistik i förändring – en studie av bildmaterialet i Dagens Nyheter och Aftonbladet 1993-2015. Hämtad 02-18-2017 från <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:855912/FULLTEXT01>

Holmén, J. (2009). Finlands okända historia Den svenska tiden 1150-1809. Finlands svenska tankesmedja Magma. Hämtad 2017-02-15 från <http://magma.fi/uploads/media/study/0001/01/a20e63e0a00576cf9fb72ffdca03e65of63396ca.pdf>

Katajala, K. (2006). Okänd bonde – Den mångskiftande bondebilden från senmedeltid till modern tid. Historisk tidskrift 126:4. Hämtad 02-21-2017 från http://www.historisktidskrift.se/fulltext/2006-4/pdf/HT_2006_4-791-801_katajala.pdf

Landsbygdens Folk (2015, 30 januari). Stor sänkning av mjölkpriset slog ner som en bomb. Hämtad 02-24-2017 från http://gammal.sl.fi/lf_nyhet.asp?id=4582

Lind, R. (2012). Rekryter, ryssar och ransonering – folkligt berättande om finska fortsättningskriget. Hämtad 02-21-2017 från <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:530472/FULLTEXT01.pdf>

Nygård, S. (2017). Pristerna sjönk femte året i rad. Vasabladet. Hämtad 02-19-2017 från <http://online.vasabladet.fi/Artikel/Visa/129804>

Smeds, J. (2016, 17 juli). SLC kräver lösningar på jordbrukets ekonomiska kris. Svenska Yle. Hämtad 02-23-2017 från <https://svenska.yle.fi/artikel/2016/07/17/slc-kraver-losningar-pa-jordbrukets-ekonomiska-kris>

Sjöholm, P. (2016, 30 juni). Bondens lön: Tre euro i timmen. Vasabladet. Hämtad 02-23-2017 från <http://online.vasabladet.fi/Artikel/Visa/107312>

Sjöholm, P. (2017). Jordbruksföretagen fortsätter minska. Österbottens Tidning. Hämtad 02-16-2017 från <http://online.osterbottenstidning.fi/Artikel/Visa/133097>

Söderling, M. (1998). Skogsfinnar i Sverige från Gustav Vasas tid fram till 1800-talet. Hämtad 02-21-2017 från http://pub.epsilon.slu.se/4313/1/Soderling_M_1998.pdf

Voutilainen, O. et al. (2012). Structural development and regional concentration of agriculture in Finland in 1975-2008. Hämtad 02-16-2017 från <http://journal.fi/afs/article/view/5138/5798>

Wadbring, I. & Nilsson, M. (2016). En bild säger mer än tusen ord? Bildjournalistikens förändring i svensk dagspress 1995-2013. Hämtad 02-18-2017 från <https://www.miun.se/siteassets/forskning/center-och-institut/demicom/demicomrapporter/demicom-nr-30-2.pdf>

Westerlund, T. (2016). Också bönder behöver smör på bordet. Hufvudstadsbladet. Hämtad 12-18-2017 från <https://www.hbl.fi/artikel/ocks-a-bonder-behover-smor-pa-brodet/>

Åberg, J. (2016, 26 augusti). Aktuellt för Finlands jordbruk 2016. Svenska lantbruksproducenternas centralförbund. Hämtad 2017-02-15 från https://www.mtk.fi/mtk/kansainvalinen_toiminta/nbc/fi_FI/nbc/_files/96504965189694120/default/2016_NBC_aktuellt_FIN.pdf

Östman, A. (2006). Från eländighet till manligt medborgarskap. Bonden i det tidiga 1900-talets finländska historieskrivning. Historisk tidskrift 126:4. Hämtad 2016-02-16 från http://www.historisktidskrift.se/fulltext/2006-4/pdf/HT_2006_4-749-766_ostman.pdf

Hemsidor:

Encyclopedia of Clothing and Fashion (2017). Fashion Photography. Hämtad 02-16-2017 från <http://www.encyclopedia.com/fashion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/fashion-photography>

Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC (u.å.). 1956 – Generalstrejken. Hämtad 02-22-2017 från <https://www.sak.fi/detta-ar-ffc/historia/tidsspann?selectedPageIndex=19>

Förvaltningshistorisk ordbok. Svenska litteratursällskapet (2017). Torparlagen. Hämtad 2017-02-16 från <http://fho.sls.fi/uppslagsord/18559/torparlagen/>

Jordbruksverket (2012). Tema EU: Finland. Hämtad 2017-02-15 från <https://jordbruketisiffror.wordpress.com/2012/11/08/tema-eu-finland/>

Jord- och skogsbruksministeriet (2017). Jordbruksstöd. Hämtad 2017-02-15 från <http://mmm.fi/sv/jordbruksstod>

Kadettikunta ry. (u.å.). De finska hästarna i kriget. Hämtad 02-21-2017 från <http://www.veteraanienperinto.fi/vepe/index.php/SE/stridsutrustningar-och-trupper/de-finska-hastarna-i-kriget>

Livsmedelssäkerhetsverket Evira (2016). Frågor och svar om slakt. Hämtad 2017-02-15 från <https://www.evira.fi/sv/djur/djurskydd-och-djurhallning/djurskydd-vid-slakt-och-avlivning/fragor-och-svar-om-slakt/>

Lantbrukarnas Riksförbund LRF (2017). Finlandshjälpen. Hämtad 2017-02-15 från <http://www.lrfhistoria.se/uppdraget/finlandshjalpen/>

Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK (2016). Turvallista ruoka kestävin menetelmin. Hämtad 2017-02-15 från https://www.mtk.fi/maatalous/maatilat_suomessa/fi_FI/maatilat_suomessa/

MTV Uutiset (2016, 15 februari). Miksi maatalous ei kannattaa? Hämtad 2017-02-15 från <http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/miksi-maatalous-ei-kannata-elamme-riskiaikaa-suomessa-nyt-on-tarkan-pelin-paikka/5789160>

Nationalencyklopedin (2017). Obesutten. Hämtad 02-16-2017 från <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/obesutten>

Nationalencyklopedin (2017). Reklamfotografi. Hämtad 02-16-2017 från <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/reklamfotografi>

Päivittäistavarakauppa ry PTY (2015). Päivittäistavarakaupan tilastot. Hämtad 02-21-2017 från <http://www.pty.fi/julkaisut/tilastot/>

Svenska lantbruksproducenternas centralförbund SLC (2017). ÖSP: Upp till bevis S-gruppen – rör inte producentpriserna! Hämtad 02-19-2017 från <http://slc.fi/nyheter/2017/osp-upp-till-bevis-s-gruppen-ror-inte-producentpriserna>

Svenska lantbruksproducenternas centralförbund SLC (2017). FAQ om lantbruket i Finland. Hämtad 02-20-2017 från <http://slc.fi/varanaringar/faq>

TAKO (u.å.). Från utkomst till välutrustad rekreation. Hämtad 02-20-2017 från <http://tako.nba.fi/varustautuneenaluontoon/sv/historia.html>

HELLRE
BONDE ÄN
JORDBRUKARE

BILDREPORTAGE AV
KASPER DALIKARL

A man with a beard and a grey knit beanie is looking off to the side. He is wearing a blue and orange jacket. He is holding a large green cabbage in his right hand. In the foreground, there is a wooden crate filled with several other large green cabbages. The background shows a field of cabbages under a clear blue sky.

HELLRE BONDE ÄN JORDBRUKARE

BILDREPORTAGE AV
KASPER DALKARL

**HELLRE
BONDE ÄN
JORDBRUKARE**

**BILDREPORTAGE AV
KASPER DALKARL**

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	5
KVARNFORS GÅRD	6
JAN-PETER BRUNELL	12
STUBB LANTBRUK	18
GRANÖS GRÖNSAKER AB	24
SKOGJÖ GÅRD	30
FINNEFARM	36
ANDERS GRANNAS	42
NORRBRO	48
YRKESAKADEMIN	54
SMEDISGÅRDEN	60
TAJMA	66
TACK	72

Hellre bonde än jordbrukare

© Kasper Dalkarl 2017

Grafisk formgivning: Andrei Palomäki

Korrekturläsning: Eva Dalkarl

Tryck: Göteborgstryckeriet

”Nog är man hellre bonde än jordbrukare!”

Nog är man hellre bonde än jordbrukare, menar Anders Grannas då han blir tillfrågad ifall ordet bonde är nedvärderande. Bonden äger jorden som brukas, medan en jordbrukare inte behöver äga den utan kan arrendera, menar han i intervjun som gjordes i samband med detta arbete. Att vara bonde är något han och de flesta jordbrukare är stolta över.

”Bonden behövs” är en kampanj som drivits av Svenska lantbruksproducenternas centralförbund, ett förbund som arbetar för bönderna och för deras talan angående rättigheter. Det är en slogan som många känner till, men även om den funnits i tiotals år har den nu allt mer fått genomslagskraft tack vare sociala medier.

Att bonden behövs i Finland är uppenbart för de flesta, men allt arbete som ligger bakom vår mat är något man oftast inte tänker på. Då man frågar bönderna varför de behövs i dag är svaret enkelt; för att maten vi köper i butikerna och som vi

sedan äter ska vara ren och hälsosam.

Trots vikten av böndernas arbete lider branschen av stora ekonomiska problem och orättvisor för producenterna. En av orsakerna är att marknaden i Finland i stort sett ägs av Kesko och S-gruppen, vilket gör att de på många vis kan diktera priserna. År 2015 bestod S-gruppens andel av 45,9 %, och Keskos av 32,7 %, vilket gör att de sammanlagt äger över 80 % av marknaden.

År 2016 hade S- och K-grupperna sina bästa resultat på flera år, medan bönderna i sin tur har haft sina sämsta år på väldigt länge. Systemet som råder i Finland i dag är att handeln köper böndernas varor relativt billigt, för ungefär en fjärdedel av vad man i slutändan tar av konsumenterna för produkterna.

Den här klyftan mellan konsumentpris och produktionspris är något som ökat under de senaste 20 åren. Det har gjort att lönsamheten för bönderna ständigt sjunker, och många kanske inte

ens längre klarar sig utan går i konkurs. Det här gör att majoriteten av bönderna är beroende av statliga stödpengar för att klara sig.

En stor katastrof för många bönder var då jordbrukarstöden försenades under våren 2016. Medan staten skyllde på datafel blev det ett väldigt pressat läge då många inte kunde betala sina räkningar, eller fick stå på tårna och hoppas att inget gick fel på gården som de inte skulle ha råd att åtgärda utan stöd. För att jämföra med snittlönen i Finland räknade statistikcentralen under sommaren ut att bonden får ungefär 3 € i timmen för sitt arbete.

Det här magasinet lyfter fram bönder från olika delar av svenska Österbotten med olika typer av verksamhet, i olika åldrar och i olika livssituationer. I intervjuerna berättar de om sin verksamhet, sina utmaningar och sina framtidsdrömmar. Trots att situationen på många vis är hård, visar de alla en kärlek till vardagen och till jordbruket.

KVARNFORS GÅRD

MAN PLANTERAR ETT FRÖ OCH SER HUR DET UTVECKLAS

Man följer med årstidsväxlingarna på ett annat vis som jordbrukare. Man planterar ett frö och ser hur det utvecklas till något. Det ger mig drivkraft, berättar Tobias Dahlbom då han talar om sitt arbete som jordbrukare. Hans fru Erica är glad över att kunna ha deras treåriga dotter med i arbetet

”Det är roligt att träffa kunder på Reko, man får både positiv feedback och social samvaro.”

KVARNFORS GÅRD

Tobias och Erica Dahlblom började 2002 med slaktkalkoner i Pörtom. Nu har de 24 000 värphöns som producerar ca 23 000 ägg varje dag. De har även spannmålsodling och sockerbetor.

Erica född 1988, Tobias 1981. De har en dotter tillsammans.

Mats-Erik Gästgivers som också arbetar på gården är född 1965.

5-10 % av produktionen säljs direkt, resten till packeri.

Det är i Pörtom som Erica och Tobias Dahlblom driver sitt jordbruk med odling av spannmål och sockerbetor och framför allt med frigående värphöns. De har runt 24000 höns och får ca 23000 ägg om dagen då hönsen är på toppen av sin livscykel. Största delen av äggen går till ett packeri, resten säljs direkt till kunder, till restauranger och via rekoringarna.

– Det är roligt att träffa kunder på Reko, man får både positiv feedback och social samvaro, säger Erica.

Förutom Tobias och Erica arbetar även Mats-Erik Gästgivers på gården. Han var växthusodlare, men beslöt att det inte längre var lönsamt, traskade över till Kvarnfors gård och frågade om de behövde arbetare.

Paret Dahlblom började med höns efter att de 2012 avvecklade sin kalkonproduktion, som var problematisk på grund av slakteriets stränga regler. Med hönsen kan vi själva styra produktionen, berättar Tobias. Fåhuset stod tomt i ett år medan de sökte det bästa systemet för att driva en hönsgård genom att besöka olika gårdar i Finland och i utlandet. Erica berättar att de valde sitt nuvarande system tack vare renligheten.

Systemet är byggt i fyra våningar.

Maten finns på första våningen, på den andra finns vatten och värpreden och högst upp mat och sittpinnar. Det här blir ett naturligt system där hönsen först får mat högst upp, går ned för att dricka och därefter går in i värpredet för att värpa ägg.

– Det här är det bästa systemet för höns enligt oss, säger Erica, som poängterar att det fanns många brister i de andra systemen de tittade på.

Första året var något trevande, då hönsen de tog inte var vana med det system de hade. Detta gjorde att de fick handplocka en stor del av äggen då många värpte på golvet. De nuvarande hönsen är skolade rätt från början och det har underlättat arbetet märkbart.

Ett tag funderade de även på ekologiskt, men det går inte eftersom odlingarna är konventionella. Ett annat alternativ hade varit att låta hönsen gå utomhus, men risken för sjukdomar är väldigt stor, menar Tobias. Man har bättre kontroll om man har dem inomhus, får man salmonella tar det väldigt länge att sanera då allting måste skruvas isär och behandlas.

Det ekonomiska läget har varit tufft då äggpriset varit rätt lågt, men paret säger att det går bättre nu med det nya packeriet. Däremot gör S- och K-gruppens grepp om handeln, försenade stödpengar samt den

tunga byråkratin, allting svårare. Man blir förbannad då konsumentpriset stiger och produktionspriset sjunker. Politikerna vill ta död på jordbruket med våld, verkar det som. Snart är det bara att lämna in nycklarna till bankdirektören, säger Tobias frustrerat.

Då lönsamheten sjunker och man inte får lön för mödan, sjunker kreativiteten och framtidstron vilket blir en ond cirkel. Ekonomiskt är det ju en katastrof för Finland, för det påverkar alla - jordbrukarna, service, transport och så vidare, menar Tobias. Lönsamheten har bara gått ner sedan 2006. Varje år tänker man att det ska svänga, men ändå gör det aldrig det, vilket gör en väldigt matt, suckar Tobias. Trots det hoppas de på en soligare morgondag och säger att det är möjligheten att följa utvecklingen från början till slut som är det bästa med att vara jordbrukare.

”Man blir förbannad då konsumentpriset stiger och produktionspriset sjunker. Politikerna vill ta död på jordbruket med våld, verkar det som.”

JAN-PETER BRUNELL

ALLT REGNADE BORT

Jan-Peter Brunell från Kronoby identifierar sig starkt som jordbrukare och berättar att då han var sju år cyklade han omkring med potatisgräftan på cykelns pakethållare och gjorde rännor överallt. Jordbrukens lönsamhet har ändå lett till att han i dag jobbar som fältrepresentant vid Snellmans köttförädling, medan hans fru Nina arbetar inom sjukvården.

JAN-PETER BRUNELL

Jan-Peter Brunell är född 1974

Bor i Kronoby och är far åt 4 barn

Arbetar som fältrepresentant vid Snellmans
Köttförädling

Gården byggde 1957, bedrev kött- och
mjölkproduktion från 1995-2015

Har 80 hektar för växtodling, lite skogsbruk
och håller på med entreprenad genom
maskinuthyrning och körning.

Tjugo års arbete som mjölkproducent var bra ekonomiskt, berättar Jan-Peter. Priserna låg på en jämn nivå. Fram tills 2015 hade paret Brunell mjölk- och nötköttsproduktion, men renoveringsbehov av ladugården och hälsoproblem, gjorde att de bestämde sig för att avveckla produktionen. I dag har de en växtodling på 80 hektar och ett litet skogsbruk, vid sidan om sina löntagarjobb. Dessutom hyr de ut sina maskiner på entreprenad. Jan-Peter och Nina har fyra barn som hjälper till mycket på gården, och Jan-Peter betonar att utan deras hjälp skulle verksamheten vara betydligt svårare att driva.

De ekonomiska förändringarna kom direkt efter att de avvecklat produktionen, då Rysslands gränser stängdes i samband med EU:s sanktioner. Finland kunde inte längre exportera till Ryssland, vilket ledde till överproduktion av mjölk och andra livsmedel och därmed sjönk produktionspriserna. På vissa produkter har Finland ännu bland de lägsta producentpriserna i hela Europa.

– Det hade känts bättre om näringen fortsatt som förr, berättar Jan-Peter som också deltog i protesterna mot de låga matpriserna i Helsingfors våren 2016.

Brunells har valt att satsa i huvudsak på vallodling, men odlar även kummin eftersom kummin från Finland är en produkt med bra smak. Det är de långa ljusa sommarnätterna som inverkar gynnsamt på kummin. Dessutom är priset väldigt bra, berättar Jan-Peter. Vallens skördas som ensilage, och säljs under vintern som foder åt djurbönder.

Att vara växtodlare har ändå sina utmaningar. Odlingen på Brunells gård har drabbats av många motgångar och de ligger ordentligt på minus för närvarande. Väderförhållandena har varit dåliga flera år efter varandra. Jan-Peter berättar att de 2014 sådde under gynnsamma förhållanden, för att se allt regna bort. De valde att spruta bort den dåliga skörden och odla höstveten istället. Odlingen fick en bra start, men även den förstördes i december 2015, då det först regnade och därefter blev 28 minusgrader. De gav sig inte och sådde korn och gräsfrön, men också den skörden regnade bort.

”På vissa produkter har Finland ännu bland de lägsta producentpriserna i hela Europa.”

Det skulle inte gå utan stödpengarna, berättar Jan-Peter. Stödpengarna är den viktigaste inkomsten vi har då skörden misslyckas. Det enda som väger upp är entreprenaden. Utbetalningen av stödpengarna försenades år 2016, vilket skapade ett väldigt pressat läge för många bönder. Jan-Peter berättar att de klarar sig tack vara sina löntagarjobb.

Jan-Peter är på många vis besviken på marknaden och politiken som bedrivs i Finland idag.

Han framhäver också att de stora S- och K-grupperna som styr största delen av marknaden har alldeles för stor makt. Stöden kunde vi egentligen ta bort, säger Jan-Peter, men då ska producenterna få ett pris som är rättvist, som man klarar sig på. Stöden är indirekt en inkomst för

handeln, de går bara via bönderna. Bönderna själva får inte sina produktionskostnader täckta utan tvingas leva på stöden och ge bort grödorna åt parti-affärerna för struntsummor. Maten är dyr i butiken, men producenterna får en minimal del.

Trots motgångarna håller Jan-Peter humöret uppe. Jan-Peter tycker om att vara jordbrukare och gillar då det är finns mycket att göra. Framför allt tycker han om att arbeta med ungdomar, och har själv arbetat som lärare vid Optima och har en del samarbeten med skolorna i området. De ordnar temadagar så ungdomarna får se hur arbetet på fältet går till. Att man skapar jobb för ungdomar i trakten, främst för dem som går i lantbruksskolan, motiverar honom också.

STUBB LANTBRUK

LOTTA STUBB

ÖSTERBOTTENS VILDA VÄSTERN

Det var kärlek vid första ögonkastet då Lotta Stubb för första gången såg korna på Stubb lantbruk. Självt var hon hästföretagare innan hon flyttade till gården med sin man, som för sju år sedan tog över den. Deras tvååriga dotter är den femtonde generationen Stubb.

STUBB LANTBRUK

Stubb Lantbruk har hållit på i 14 generationer i Esse. Jordbruket har funnits på samma plats sedan 1785, medan släkten Stubb hållit på med jordbruk sedan 1570.

De har både mjölk- och köttproduktion och odlar ca 100 hektar.

Lotta Stubb är en av få bönder i Finland som använder sig av häst för att utföra boskapsarbetet.

De är Valios mjölkproducenter och planerar att utvidga verksamheten med ett nytt fähus där djurens välmående kommer i första hand.

Lotta är född 1982, och hennes man Daniel 1984. De har en dotter, Adina, som är 2 år gammal.

På gården har de både mjölk- och köttproduktion, dessutom odlas gräs och säd åt djuren. Som Valios mjölkproducenter blir de väl omhändertagna, säger Lotta. Men det är inte lätt ekonomiskt eftersom Valio påverkas av den de ekonomiska sanktioner som västländerna infört mot Ryssland på grund av krisen i Ukraina.

– Mjölkdiransken har varit tuff på senare år, berättar Lotta. Priserna har gått ned så mycket att den ekonomiska förlusten kan vara upp till flera tusen euro varje månad. Vissa gårdar kan till och med gå runt tiotusen euro på minus.

Att de statliga stödpengarna dessutom försenas förvärrar läget och trots löften från politiskt håll verkar inget hända. Enbart demonstrationer hjälper inte. En oro för ekonomin präglar vardagen för paret Stubb. Om någon av maskinerna går sönder, blir det väldigt svårt

att lösa problemet ekonomiskt. Lotta berättar att det enda man kan göra är att inte ta för stor stress över det man ändå inte kan påverka.

Gården är konventionell, och ett ekologiskt alternativ har inte varit aktuellt. Lotta påstår att det är en missuppfattning att ekologiskt alltid är renare än konventionellt.

– I Finland har vi så ren mjölk att jag aldrig skulle vara rädd för att dricka mjölken direkt efter mjölkning, säger Lotta och förklarar att ekologiskt utomlands betyder något helt annat än ekologiskt i Finland. För det mesta är det konventionella i Finland renare än ekologiskt utomlands. Hon berättar att det stränga regelverk Finland har, även om det är tungt för lantbrukaren ibland, gör att det är omöjligt att hitta spår av mediciner så som penicillin i mjölken. Den finländska bonden känner sin ko så väl att man genast vet om något är fel med den.

Lotta berättar att hon trivs bra med att arbeta med korna, men framhäver också hur viktiga ponnyerna och hästarna fortfarande är, trots att hon slutat med sin ponnyridskola. Det är en kär hobby som alltid kommer att finnas kvar. Att åka med ponnyerna på olika tävlingar, att ordna tävlingar själv, är ett andrum från den tunga jordbrukarvardagen och fungerar som en motvikt.

Förutom ponnyerna är hennes största intresse westernridning, det intresset är så stort att hon till och med använder häst för att fösa korna i boskapsarbetet, vilket är väldigt ovanligt i Finland. Med hjälp av hästen kan hon flytta kor och dela dem i olika grupper. Lotta får en glimt i ögat då hon berättar om samspelet mellan häst och ryttare. Lotta är även ordförande i föreningen Ranch Horsemanship rf, som är en förening för häst-

människor intresserade av boskapsarbete.

Framtiden är en utmaning, berättar Lotta och säger att det känns orättvist att man till exempel inte får lägga utgifter för massage i bokföringen om man inte har läkarremiss.

– Arbetet, speciellt i de gamla utrymmena vi har, gör att man sliter väldigt mycket på kroppen. Utan massör skulle jag inte klara det

Bondens välmående är något som enligt Lotta borde tas upp mer. Det tunga arbetet till trots skiner hon upp då hon talar om korna och hästarna, sin dotter och livet på gården.

– Fastän man är fast dygnet runt och året om, med bara 26 dagar ledighet, så tycker man om det här livet ändå. Den enda goda solveckan på året kanske man måste bärga hö istället för att ta semester, men livet med djuren är givande, säger Lotta med ett stort leende på läpparna.

”Det är en missuppfattning att ekologiskt alltid är renare än konventionellt.”

GRANÖS GRÖNSAKER AB
EMMA GRANÖ-RING

ATT VARA TOMATODLARE ÄR EN LIVSSTIL

Att vara tomatodlare är en livsstil. Säsongerna är stressiga, men det är ett liv som både Emma Granö-Ring och hennes man Sebastian Ring brinner för. I tomaternas kommun Närpes håller Emma och Sebastian just nu på med generationsväxling. De ska ta över det tjugoåriga företaget efter hennes föräldrar. Generationsväxlingen kommer att ta ungefär fem år, och under den tiden ska de lära sig så mycket som möjligt av Emmas föräldrar.

GRANÖS GRÖNSAKER AB

Granös Grönsaker AB grundades 1996 och är beläget i Närpes.

Emma Granö-Ring är född 1985, hennes make Sebastian Ring 1988.

Majoriteten av produkterna säljs till packeriet Vasa Grönsaker och en liten andel säljs direkt till kunderna samt Prisma i Vasa.

Emma har arbetat på kontor tidigare, men insåg nyligen att hon helst av allt vill arbeta med tomaterna. Intresset har alltid funnits i bakhuvudet, berättar hon, och till sist tänkte vi ”varför inte?”. Även hennes man har bytt bransch och har älskat arbetet i växthusen.

Trots att det kan vara stressigt ibland, upplever Emma att det inte är samma stress som på kontor. Då bär man ständigt med sig stressen, även hemma. Här i växthusen har man inte tid att fundera. Om pannan går sönder och värmen slutar fungera, måste man fixa problemet genast. Det är något terapeutiskt med att jobba i växthus, bland växter och humlor, säger Emma.

På vintern inriktar de sig på vanliga stora tomater, honungstomater och körsbärstomater, medan de under sommartid även tar fram flera specialsorter. Odlingen är konventionell och pollineringsen sköts med hjälp av humlor.

Istället för att bespruta tomaterna använder de biologisk bekämpning med levande organismer, exempelvis småflugor som äter upp skadedjur och annat som förstör tomaterna. Det i sin tur gör att vi inte behöver använda kemisk bekämpning som kommer in i konsumenternas kroppar, berättar Emma. Den här metoden gör att kunderna kan äta tomaterna direkt utan att tvätta dem.

Ett av de största hoten för tomatodlarna är tomatviruset, och alla som kommer in måste desinficera händerna och skorna väldigt noggrant. Det räcker med att någon går till butiken, håller i en infekterad tomat och får lite saft under nageln, och tar i ett handtag som någon annan vidrör. Om den personen kommer in i växthusen kan hela skörden smittas, säger Emma. Tomatviruset kan hålla i sig i 50 år, och ifall växthuset smittas måste odlaren byta till en annan produkt som inte är besläktad, eller leva med viruset som bland annat innebär mindre skörd.

”Närpes är Finlands tomatcenter och det finns många växthus och odlare, vilket skapar en slags konkurrens.”

En del av försäljningen sköts direkt via Rekorningar och i växthusets gårdsbutik. Resten säljs via packeriet Vasa Grönsaker. I framtiden vill Emma gärna jobba mera med direktförsäljning eftersom direktkontakten med kunden ger värdefull respons om hur företaget och produkterna kunde utvecklas. Priserna växlar veckovis och bestäms av packeriet som i sin tur påverkas av kunderna. Vissa dagar går man kanske inte ens på plus, medan det går bättre andra dagar. Det är ändå en säkerhet att packeriet tar emot allt vi producerar, berättar Emma. Om packeriet inte fanns, skulle det vara betydligt svårare att som ensam producent se till att få allt sålt och distribuerat.

Närpes är Finlands tomatcenter och det finns många växthus och odlare, vilket skapar en slags konkurrens. Emma menar ändå att man inte specifikt konkurrerar med varandra eftersom man ofta är grupperad för olika packerier.

– Men, samtidigt som man hjälper varandra, vill man inte avslöja alla sina hemligheter för grannen, avslutar Emma.

SKOGSJÖ GÅRD

GRISAR UTOMHUS SMAKAR SOM FÖRR

Tommy Nyholm och Jessica Kock har en gård, Skogsjö Gård, som är en av de få gårdar i Finland där man har grisar utomhus.

Tommy gjorde generationsväxling 2008 då han tog över jordbruket efter sin far, som fortfarande är delägare till hälften. På platsen där gården finns hade Tommys farfar kor, och eftersom han vuxit upp omgiven av jordbruket och djur en var det naturligt att ta över

– Det var mitt eget val och något annat hade jag inte velat heller, berättar Tommy, men betonar att intresset är det allra viktigaste om man ska klara sig i branschen. Arbetsdagarna är långa, speciellt under tröskningen då man ofta arbetar kring 16 timmar per dag.

Redan 1995 blev växtodlingen ekologisk och grisproduktionen följde den utvecklingen 2000. Man måste tänka annorlunda då man bygger en ekologisk gård för grisar. Husen är långa och inte så breda, på grund av rasthagarna, medan de konventionella husen är mer fyrkantiga. Dessutom ska det finnas mer fönsteryta, samt mer yta per antal djur.

Fodret grisarna får har inte fått någon bekämpning, berättar Tommy, och framhåller att det samtidigt är en ständig process där man lär sig hur man ska bekämpa ogräs och hitta de rätta knepen. En annan utmaning med att vara ekologisk odlare är att få fodret optimerat med tanke på djurens tillväxt.

SKOGSJÖ GÅRD

Skogsjö Gård i Munsala driver ekologisk grisproduktion, med utomhusgående grisar. Grishuset byggt 1994 med renoveringar och utbyggnad 2006 och 2009.

De äger 300 hektar mark. Grisarna slaktas vid Tajma där de också är delägare.

Tommy Nyholm är född 1987.

Jessica Kock är född 1989.

De har två barn tillsammans.

”Äldre personer brukar säga att vårt kött smakar som förr.”

Köttets kvalitet blir bättre och får bättre marmorering eftersom djuren växer långsammare. Äldre personer brukar säga att vårt kött smakar som förr, berättar Tommy.

I Skogsjö gårds sortiment ingår styckat griskött, några korvsorter, bacon och rökt kött. Köttet säljer de direkt till konsumenter bland annat via reko-ringarna, i butiker och direkt till restauranger och slakterier. Dessutom har de en gårdsbutik. Förra året var gården med i SM i mathantverk i Sverige. Där de fick tredje pris för en av sina korvar, vilket har ökat intresset för gården och försäljningen av produkterna.

Det märks att den ekologiska köttmarknaden är mer pressad än vad den var för fyra år sedan, då ekologiskt kött var mer efterfrågat, berättar Tommy då sanktionerna mot Ryssland kommer på tal. Samtidigt framhäver han att marknaden sakta stiger och att en del av köttet exporteras.

Ett annat problem som påverkat gården är förseningen av stödpengarna. Den har gjort att de varit tvungna att skjuta fram alla investeringar med ett år. Att

vissa jordbrukare gått i konkurs beror inte bara på att stödpengarna försenades, utan att man redan från grunden inte får ihop det ekonomiskt. Försenade stöd påskyndar bara konkursprocessen, menar Tommy och säger att en förändring behövs. Stöden kräver kontroller av blanketter och gårdar, och en stor del av konsumenternas pengar går till stödbyråkratin. Det här ger inte någon mat på bordet.

Många bönder har problem med att få ett vettigt pris för sin produkt, men detta är något som inte påverkar Skogsjö gård lika hårt. Relationen mellan konsumentpris och produktionspris är en annan för ekologiska produkter. Jämförelsevis tar han upp hur K- och S-butikerna kan sälja ytterfilé som specialerbjudande för 5–10€, medan man på Skogsjö gris får ungefär 30–50% högre pris för sitt kött än stor-slakteriernas produkter.

Skogsjö gård är också delägare i slakteriet Tajma och har alltså satsat på att ha kontroll över produktionen från början till slut. Man har också ökat arealen för att vara så självförsörjande som möjligt. Framtiden, menar Tommy, ser ljus ut för familjen och verksamheten.

FINNEFARM
CHRISTER FINNE

DE TUSEN GRÖNSAKERNAS LAND

Att börja med kålodling kändes naturligt och lite som en gammal vana för Christer Finne, då han sysslat med grönsaker sedan barnsben och utbildat sig till trädgårdsmästare. I dag är alla medlemmar i familjen Finne inblandade i verksamheten. Christer Finne och hans fru Eivor har tre döttrar och fyra barnbarn. Barnbarnen hjälper ofta till och det äldsta brukar till och med ha en egen grönsaksbutik som är populär bland byborna. Dottern Rosmarie är anställd på gården och har hållit på med grönsaker hela livet. Hon är född med en lök i munnen, skämtar Eivor.

FINNEFARM

FinneFarm grundades 1988 i Solf.

De odlar 67 hektar, med tyngd på grönsaksodling på friland.

13 hektar grönsaker, 6 hektar råg, 7 hektar kummin samt korn och vall.

45 olika grönsaker och kryddodlingar.

Christer född 1960, Eivor 1962.

Tre döttrar och fyra barnbarn.

En betydlig andel säljs direkt till kunder, lokala butiker och restauranger.

Även om grönsaksodlingen håller familjen samman, finns det många utmaningar med att vara odlare i dag. Det går runt ekonomiskt, men det kräver mycket jobb. Det svåraste, enligt Christer Finne, är marknadsföringen och den hårda konkurrensen från andra odlare. Grönsakernas prisgrund utgår oftast från den som säljer billigast, och vissa sänker priset lite onödigt mycket. En annan utmaning är marknadsföring och sociala medier. Det är mycket svårare att börja som ny odlare i dag, men eftersom FinneFarm har hållit på i 28 år är företaget redan profilerat.

– I dag måste man vara mer aktiv än förr, oberoende om man är ny eller inte, att ha kontakter och ett namn från tidigare gör det ändå smidigare, säger Christer.

Då odlarstöden sjunker blir det allt viktigare att tänka på till vem man säljer, berättar Christer. Förr gick allt man producerade att sälja, men det håller sakta på att ändras. I dag måste man nischa sig, vilket ställer större krav på odlingarna.

Tyngdpunkten i FinneFarms verksamhet ligger på grönsaksodling på friland och man har även jord- och skogsbruk. I sortimentet ingår ungefär 45 olika grönsaks- och kryddodlingar, men i huvudsak odlar man olika typer av kål, lök, rotfrukter och salladsväxter.

– Kålen har fått utstå flera stora angrepp den här säsongen, berättar Christer. Först hade vi en stor invasion av kålmal i maj, efter det slog också kålflugan till. Det är bara ost som får ha hål, skämtar Christer och förklarar att malen åter hål i bladen vilket konsumenterna givetvis inte vill ha. Flugorna i sin tur förstör rötterna och kålhuvudet.

I samband med den gröna vågen på 80-talet prövade FinneFarm att odla ekologiskt. Kunderna som testade den ekologiska produkterna, köpte ändå i slutändan hellre de konventionellt odlade grönsakerna eftersom de smakade bättre. Det finns en förutfattad mening om att det ekologiska smakar bättre och är av bättre kvalitet, men kunderna märkte själva att så inte var fallet.

”Det finns en förutfattad mening om att det ekologiska smakar bättre och är av bättre kvalitet.”

Enligt Christer är det lättare att få bra kvalitet och smak på konventionellt odlade grönsaker. Det här beror på att man lättare kan kontrollera odlingen med hjälp av konstgödsel. Plantan blir starkare och mer tålig mot skadedjur, vilket i sin tur gör att man besprutar grönsakerna mindre.

– I regel besprutar vi så lite som möjligt, och undviker det helt om vi kan, berättar Christer.

Då det gäller stödpengar är det en rätt liten andel man får i relation till omsättningen, medan andelen i det traditionella jordbruket är mer betydande – på gott och ont.

– Det vore roligare att få betalt för produkten, men stödpengarna är en trygghet ifall skörden slår fel, eftersom man inte längre får någon skörde-skadeersättning.

FinneFarm levererar en stor andel till de lokala butikerna, men deras största handlare är Fresh Servant i Vasa och Jakobstad, samt Tukkutalo Heinonen i

Seinäjäki. Förutom detta säljer de även åt Vasa Grönsaker. Dessutom levererar de grönsaker bland annat till skolkök, kommunala inrättningar och några restauranger i Vasa. I Österbotten finns ändå en större produktion än konsumtion, så en del måste säljas till södra Finland. FinneFarm är dessutom aktiv i Rekoringarna; de blev handplockade vid starten 2013 eftersom det fanns behov av grönsaksodlare.

– Det är trendigt med närproducerat, och det är viktigt med kundkontakterna. Det är hälsosamt både för konsument och producenter att mötas, man behöver inte alltid ha en mellanhand, säger Christer.

Deras verksamhet har stött på en hel del motgångar. År 2009 drabbades gården av en stor tragedi då paret Finne förlorade sin 22 år gamla son. Olyckorna fortsatte året därefter då arbetshallen brann ned till grunden, vilket gjorde att de blev tvungna att bygga helt nytt. Det var en utgift de inte hade räknat med.

– Det blev två tunga olyckor tätt på

varandra. Då började man fundera om man skulle fortsätta eller inte, berättar Christer. Trots det här tog de sig ur motgångarna och fortsatte med arbetet på gården. Vardagen hjälpte dem att gå vidare, berättar Christer och tillägger att det bästa med att vara grönsaksodlare är att det är ett varierande yrke.

Ingen dag är den andra lik och det är en process där man ständigt lär sig nya saker och fattar nya beslut varje dag. Man får ständigt testa nya knep för att få odlingarna att lyckas.

”I regel besprutar vi så lite som möjligt, och undviker det helt om vi kan.”

ANDERS GRANNAS

I SKYMNINGEN ARBETAR MÅNSKENSBONDEN

Det goda man har fått ut av att höra till jordbrukarskrået och av att vara bonde, är att man är van att alltid försöka gå framåt. Man jobbar om det går bra, men också om det går dåligt, sammanfattar Anders Grannas arbetet. Han tillägger med ett skratt, att han hellre är bonde än jordbrukare. Bonde är ett bra ord säger Anders, och tillägger stolt att drivkraften som kommer från hans bakgrund har varit till nytta i nästan allt han gjort i livet.

Anders Grannas är, liksom många andra, en så kallad månskensodlare och jordbruket är mera en livsstil men ger också en del extra inkomst. Anders är agrolog och arbetar i dag som utbildningschef inom naturbruk vid Yrkesakademin i Österbotten. På hemgården i Vörå har det alltid funnits djur, och på 70-talet övergick man från mjölkkor till svin. Själv har han hållit på med svin sedan 2006, men avvecklade djurhållningen hösten 2016, eftersom den är för tidskrävande med tanke familjelivet. Anders och hans sambo Jessica bor i Vasa, de har en son och ett väntar nu tillökning.

Båda föräldrarna, men framförallt hans far Jarl-Erik, hjälper fortfarande till på gården. Hans mor Christina deltar även, där främst i skötseln av djuren. Då det är vårbruk eller plöjningstid kör Jarl-Erik traktor, och under tröskningen kör han kärrorna fram och tillbaka vilket försnabbar arbetsprocessen märkbart.

– Men han har hållit på länge, och nu fyller han snart 80, säger Anders och tillägger att han som jordbrukare ofta tänker på framtiden. Jordbruket är inte så konkurrenskraftigt att man kan leva på det, men det ger en del biinkomster. Den eventuella vinsten investeras för det mesta i jordbruket genom att man införskaffar maskiner eller förbättrar produktionen.

Som månskensodlare drabbas man inte på samma vis av försenade stödpengar, berättar Anders, eftersom man inte har så stor omsättning och dessutom en fast månadslön. På stora jordbruk, utan inkomster från annat håll, så märks det däremot genast om en omfattande summa plötsligt uteblir.

Då det gäller politik menar Anders att bönder överlag är ganska allmänbildade. Det beror på att de flesta sitter och lyssnar på radio medan man sitter i traktorn eller i tröskan. Han önskar att bönderna skulle bli rättvist behandlade som människor och uppmärksammas mer, till exempel i så enkla frågor som social trygghet, förebyggande hälsovård och annat man tar förgivet som löntagare.

Anders själv är nionde generationen som håller på med jordbruk, och hans barn kommer så klart att bli påverkade även om han inte aktivt försöker göra dem till bönder. Det får de välja själva, säger han och tillägger att då man växer upp på ett jordbruk blir man väldigt lätt inrotad i den kulturen. Men för att arbeta med det behövs förstås ändå ett intresse.

Gällande sitt arbete som utbildningschef, menar Anders att utbildningen är väldigt viktig, främst för att driften av ett jordbruk i Finland blir allt mera krävande.

– Gårdarna som blir kvar blir stora företag och för att klara av att hantera en sådan verksamhet behövs stor yrkesskicklighet, säger Anders. Man ska kunna teknik, växtodling, djurskötsel och förstå sig på lantbrukets stödsystem samt ekonomi. Dessutom bör man kunna planera, även långsiktigt.

Stora investeringar kräver både kapital och arbetsinsats, detta binder ofta jordbrukaren till gården. Därför, betonar han att om man som ung är intresserad av även något annat än jordbruk, ska man gärna pröva på det. Gården och marken finns kvar den dag då man verkligen vill satsa på jordbruket.

ANDERS GRANNAS

Anders Grannas är en månskensodlare som har sin hemgård i Vörå. Han har 55 hektar jordbruk, och har tidigare haft grisproduktion.

Han är född 1977 och arbetar som utbildningschef inom naturbruk vid Yrkesakademin i Österbotten. Anders och hans sambo Jessica Aspfors har ett barn, och väntar snart tillökning.

”Anders själv är nionde generationen som håller på med jordbruk, och hans barn kommer så klart att bli påverkade även om han inte aktivt försöker göra dem till bönder.”

NEW HOLLAND

Traktor Nord AB

NEW HO

NORRBRO

LAMMKÖTTSGÅRDEN DÄR DE GÖR ALLTING SJÄLVA

I Övermark driver Anders och Ann-Katrin Norrback en tredelad, ekologisk verksamhet under varumärket Norrbro. Verksamheten innefattar jordbruk, produktion av lammkött och direktförsäljning till kunderna. Båda tycker att får är väldigt trevliga djur att arbeta med och Anders säger skämtsamt att man trivs i sådant sällskap som man själv är, envist och lite dumt.

”Problemet ligger hemma i Finlands lagstiftning.”

NORRBRO

Norrbro grundades 2012 på Pörtmossen och säljer ekologiskt lammkött. De är även delägare i Tajmas slakteri.

De har 100 hektar åker, och ca 230 tackor. Endast 10 % av produktionen säljs genom mellanhänder, resten direkt till kunderna.

Ann-Katrin är född 1969, Anders född 1963. De har en dotter gemensamt, och förutom det har Anders fyra barn.

Filosofin med den tredelade verkssamheten är att vi ska sköta allting själva, berättar Anders. Det här innebär att de har kontroll över hela produktionen, från början till slut, och kan därför garantera kunderna hög kvalitet på köttet.

Den ekologiska inriktningen utgår från samma tanke: de ville hantera allting själva. Ekologiskt, inhemskt lammkött är väldigt eftertraktat och svårt att få tag i och då volymerna inte är så stora blir det hanterligt att sköta försäljningen själv. Förutom att djuren går fritt och har ett bra liv på gården, är det väldigt viktigt att de har det bra ända till det sista ögonblicket vid slakten. Därför har de valt slakteriet Tajma, som de också är delägare i. På Tajma går avlivningen lugnt till och man har verkligen gjort allt för att djuren ska stressas så lite som möjligt, berättar paret.

– Det ekologiskt har många dimensioner och både producenterna och konsumenterna blir allt mer miljömedvetna, förklarar Anders. Dessutom finns det en ekonomisk fördel med att vara ekologisk bonde, vilket vi kan utnyttja fullt ut i vår produktion och tillägger att det inte egentligen är så ekonomiskt dumt att vara ekologisk producent av lammkött. Man blir ändå inte rik på att arbeta i Finland, skämtar Anders, men betonar att det ändå gått rätt bra ekonomiskt, trots att förseningen av stödpengarna drabbade dem lika hårt som alla andra.

– Det som är skrämmande, säger Anders allvarligt, är att förvaltningen skapat en attityd där medborgarna är motståndare. Man arbetar mot medborgarna och bekämpar dem och försöker hitta belägg i lagen för att stoppa nya idéer. Så var det inte förr.

Trots att det gått bra för Norrbro har de haft lite ovanliga motgångar. Två veckor innan det nybyggda fårhuset skulle tas i bruk rasade byggnaden och man fick börja bygget nästan från början. Den motgången blev en utdragen rättsprocess, men till slut fick de ersättning.

Norrbros får har dessutom utsatts för vargattacker, vilket är ett problem som blivit vanligare enligt Anders. Han framhåller ändå att han varken är varghatare eller vargälskare.

– Men, det som är oräddvinst är att vi måste stå för kostnaderna för att sätta upp vargstängsel. Har man i Finland bestämt att vargen ska vara fridlyst och att man inte får skrämman iväg den, så borde väl alla vara lika delaktiga i konsekvenserna.

Anders kritiserar också den nuvarande regeringen och säger att den inte är bra för någon. Det bästa för bönderna vore någon som på allvar driver en avbyråkratisering. Byråkratin blir en så stor börda i dag att för många blir pappersarbetet den sista spiken i kistan om lönsamheten redan är låg. Han tillägger att det mest irriterande är att

det inte är fel på EU:s regelverk, utan snarare på den finska tillämpningen. Då något inte fungerar som det ska skyller politikerna på EU och försöker lösa problemet i Bryssel.

– Det går ju inte, då problemet ligger hemma i Finlands lagstiftning. EU används bara som en syndabock som man flyttar över problemet på.

Anders gillar att träffa kunderna och hålla på med försäljningen, och säger att om någon tar över gården en dag vill han fortsätta fungera som försäljare. Både Ann-Katrin och Anders inspireras av direktförsäljningen i Sverige och hoppas att det i framtiden uppstår fler gårdsbutiker, som ägs av några få jordbrukare som säljer sina varor direkt till kunderna. Istället för den marknaden vi har i dag som styrs av K- och S-gruppen.

”EU används bara som en syndabock som man flyttar över problemet på.”

YRKESAKADEMIN

BONDELIVET EN SJÄLVKLARHET

Utanför Vasa ligger Yrkesakademin där man kan studera många olika praktiska yrken. Där studerar Lina Nieminen och Jessica Mara som är båda arton år gamla inne på sin sista termin på linjen för lantbruksföretagare. De har båda vuxit upp på jordbruk och känner att en del av hjärtat hör till landsbygden. De kallar sig också själva för bönder redan; det är en självklarhet för dem båda.

LINA NIEMINEN & JESSICA MARA

Lina Nieminen och Jessica Mara, födda 1998, examineras från Yrkesakademien i Österbotten våren 2017. Då blir de landsbygdsföretagare.

I framtiden funderar de på att studera agrologi och att arbeta inom jordbruk är en självklarhet för dem båda.

”Bönderna
behövs för att
folk ska få mat
på bordet.”

Trots att jordbrukaryrket på många vis kan avskräcka med sin dåliga ekonomi och de utmaningar som finns, hävdar de båda att yrket är roligt och en sorts livsstil.

– Bonden behövs, fastän alla kanske inte tror det, säger Lina och tillägger att hon ville studera något hon tycker är roligt. Hon funderar på att studera vidare antingen inom maskin och teknik, eller till agrolog. Hur hennes arbetsliv ser ut i framtiden är ändå väldigt öppet, säger hon.

– Bönderna behövs för att folk ska få mat på bordet. Brödet kommer inte från industrin utan från odlarnas spannmål, detsamma gäller mjölken. Bönderna behövs för allting i matväg, säger Lina och Jessica tillägger att det är tungt men att hon åtminstone vill försöka sig på yrket. Jessica har vuxit upp med ekologiska mjölkkor på hemgården och berättar att hon vill studera till agrolog efter studierna vid Yrkesakademien. Om planerna inte går i lås vill hon arbeta och säger att hon främst vill satsa på djur även om maskiner också är intressant.

De menar båda att det bästa med studierna är att de varit praktiska. Som studerande vid inriktningen för landsbygdsföretagare får de köra maskinerna, arbeta i fähuset, arbeta med ekonomi, teknik och eftersom de bor på skolan kommer de alla väldigt nära varandra. Under studietiden sköter eleverna också skolans eget jordbruk. På första

årskursen börjar de med att ploga och tröska, men den första riktiga praktiken görs på sommaren.

De anser att det svåraste under utbildningen var ekonomidelen då de bland annat arbetade i en butik. Där var speciellt finskan besvärlig, men det är något man måste lära sig menar de och därför har de funderat på att söka till en finskspråkig agrologutbildning.

Fältarbetet är roligt, speciellt då det går bra och rullar på. Men oftast är det något som krånglar, någon maskin som stockar sig eller liknande. Därför får man lära sig att själv reparera maskinerna, förklarar de. Dessutom blir de rätt självständiga då de själva måste fatta beslut och pröva på olika lösningar. Lärarna känns mer som arbetskamrater och arbetsledare än lärare, säger de. Lärarna fungerar som stöd, men initiativet måste komma från de studerande själva. Det här var svårt i början då man var rädd för att göra fel,

men under studietiden har de båda insett att det mesta går att fixa bara man försöker.

– Det kan ibland bli frustrerande, speciellt om man inte kommer på vad felet är, säger Lina.

Framtiden kan kännas som en utmaning och är på många vis osäker för dem båda. Men de ser ändå med positiva ögon framåt och hoppas att folk i storstäderna eller de som själva inte har något med jordbruk att göra, skulle förstå arbetsmängden som ligger bakom maten.

– Ofta får folk en väldigt fel uppfattning då de ser på dokumentärer om hur djurtransporter sköts utomlands. De blir vegetarianer för de tror att djuren behandlas dåligt i Finland. De enda som kan ändra på det här är bönderna själva; vi borde vara mera öppna och visa hur saker och ting egentligen går till, säger Jessica.

”De blir vegetarianer
för de tror att
djuren behandlas
dåligt i Finland”

SMEDISGÅRDEN

ARBETET BAKOM MATEN

I Sundom utanför Vasa betar Carola Nygård-Nysands ståtliga Highland Cattle och de lyfter nyfiket sina huvuden för att granska dem som kommer för att besöka gården. Highland korna är flockdjur som till naturen är väldigt skygga, men med åren har Carola bildat ett speciellt kärleksförhållande till dem i takt med att djuren långsamt blivit tamare och mera hanterbara. De är väldigt häftiga individer, säger hon med glimten i ögat.

SMEDISGÅRDEN

Smedisgården i Sundom köptes av Carola Nygård-Nysand 2007.

Gården fungerar som besöksgård, och förutom det har hon jordbruk och 18 stycken Highland Cattle.

Hon och hennes man Hasse har 4 stycken barn.

”Första gången jag kom hit kände jag ett starkt lugn.”

Boskapen finns på Smedisgården som sköts av Carola Nygård-Nysand och hennes man Hasse. Carola arbetar med gården på heltid, medan Hasse också har ett annat arbete utanför gården. Paret har i huvudsak sysslat med spannmålsodling, men högländsboskapen kom in i bilden för ett par år sedan i samband med att de köpte Smedisgården. Gården fungerar i dag bland annat som besöksgård för olika typer av grupper. Att skaffa Highland Cattle kor var för Carola en dröm som gick i uppfyllelse.

– Första gången jag kom hit kände jag ett starkt lugn, berättar Carola. Trots att allt var medfaret såg jag snarare möjligheter än jobb berättar hon och med ett skratt kallar hon projektet för en hobby som sparat ur.

Nu har de flera olika hönsraser, kaniner, en minigris, hästar, två får, katter, hundar och Highland korna som besökare får bekanta sig med. Antalet besökare har ökat varje år, de får rida och klappa djuren, och Highland korna brukar rada upp sig för att se vad som sker då man kör upp grupperna med traktor och kärra upp på gården.

Idagsläget är inte Highland Cattle så ovanliga i Finland, och tack vare sitt ursprung är de väldigt tåliga. De ska ha magert bete och därför lämpar sig det gamla skogsbetet som Carola öppnat upp för dem vid Smedisgården bra. Eftersom korna växer långsamt är det en väldigt långsam köttproduktion, speciellt nu i starten. För närvarande har man 18 kor på gården och har skaffat en avelstjur. Man har fått några kalvar och väntar fler.

Köttet har en väldigt speciell smak, som en blandning mellan vanligt nötkött och vilt. Det är starkare i smaken, har mindre kolesterol och mer D-vitamin bland annat för att korna är utomhus året runt.

Carola berättar att hon känner sig något kluren gällande ekologisk kontra konventionell odling. Man känner sig emellanåt som en bov, men ingen sprutar ut gifter för nöjes skull, förklarar hon och säger att det är ett viktigt tänkesätt att ha med sig för alla odlare. De bekämpar kemiskt så lite som möjligt, och använder konstgödsel enligt markkartering – d.v.s. kemisk analys av jorden. De arbetar med sortbyten, sår höstgrödor och andra sätt för att minska besprutning. Men en misslyckad skörd är kostsam, så att anpassa insatsen för att garantera att kvalitetskraven uppnås är ett måste.

– I praktiken är djuren ekologiska, och vetenskapen om det räcker för mig, berättar Carola och tillägger att det ekologiska hela tiden finns i bakhuvudet.

Det ekologiska intresserar Carola, och hon har gått en grundkurs i ekologisk odling, och planerar även att delta i en ekologisk husdjurskurs. Ifall lönsamheten kan förbättras genom att övergå

till ekologisk odling när gården i framtiden ändrar från spannmålsgård till djurgård kommer detta sannolikt att övervägas, berättar hon.

Eftersom de har ett så kärt förhållande till djuren, så vill de att korna ska må bra hela livet. Därför har paret valt att slakta dem vid Tajma. Carola berättar ändå att hon önskar att det precis som i Sverige skulle komma mobila slakterier till Finland. Då behöver man inte stressa djuren med transporter, vilket vore viktigt för mindre gårdar. Highland korna är dessutom knepiga för många slakterier vill inte transportera dem då de är stora, håriga och har långa horn.

Carola betonar att man i Finland borde värdesätta sin mat och det inhemska jordbruket mera. Flera år av arbete ligger bakom kött och mjölkproduktionen, allt från den skörd som ska bärgas åt djuren, till arbetet med att utfodra och mjölka dem. Från det perspektivet känns det hemskt om butiker eller konsumenter slänger mat. Matsvinnet borde förbjudas i lag, säger hon frustrerat, men betonar också att attityderna har förändrats och blir bättre hela tiden då bönderna fått mera synlighet än förr. Konsumenterna får en relation till maten genom sociala medier och maten smakar nog lite bättre om man vet varifrån den kommer.

”Man känner sig emellanåt som en bov, men ingen sprutar ut gifter för nöjes skull.”

TAJMA

SLAKTERIET MED DJURENS VÄLMÅENDE I CENTRUM

Slakteriet Tajma grundades 2013 och har i dag 23 delägare. På Tajma vill man fokusera på djurens välbefinnande och till exempel ge djuren en så stressfri miljö som möjligt. För Ann-Sofie West, som är VD för slakteriet och själv har highlandkor, handlade det om att vinna eller försvinna då det inte fanns något slakteri som kunde stycka och slakta på ett sådant sätt som de önskade.

”Det har varit intressant att fundera på hur man kan höja djurens livskvalité under deras sista ögonblick.”

TAJMA

Slakteriet Tajma i Kållby grundades 2013.

Ann-Sofie West som är slakteriets VD är född 1960, har även Highland Cattle. Idag är gården den äldsta i Finland som fortfarande har Highland Cattle.

Slakteriet lägger djurens välmående i fokus. På slakteriet har hon fem anställda, och en av dem är Jorma Pesämaa, född 1962, som sköter det praktiska på slakteriet.

Nya idéer är inget nytt för Ann-Sofie, som år 1994 blev den andra gården som hade highlandkor i Finland. Redan 1997 började hon och hennes man sälja köttet själva, vilket på den tiden ansågs helt befängt. Efter en del stridigheter med myndigheterna har det nu börjat gå bra, men på den tiden ansågs det vara helt utanför alla förnuftiga ramar. I dag driver Ann-Sofie sin gård ensam, men med hjälp av sina barn, eftersom hon för ett par år sedan förlorade sin man.

– Man ska ha stor respekt för djuren,

hanteringen av stora djur är alltid riskfyllt och direkt man förlorar respekten blir det farligt, förklarar Ann-Sofie, som själv hamnade i en olycka nyligen. På grund av ett misstag blev hon stängad i ryggen av en stor kviga då hon höll på att ordna med en grind.

Ann-Sofie fungerar idag som VD vid Tajma. Vi hade inga tankar på att grunda ett eget slakteri då vi började med highlandkorna, berättar Ann-Sofie. Hon tillägger att problematiken låg i att det inte längre fanns små slakterier där man som småskalig djurproducent passade in i deras system.

Även om alla slakterier har som mål att djuren ska vara lugna, betyder det väldigt olika saker. Det är skillnad på tempo om man har ett stort slakteri där man tar in hundratals djur varje dag, eller om man tar in högst tjugo som på Tajma. Småskaligheten gör att man kan stycka enligt kundernas önskemål och så länge bondens djur är ekologiska kan de slakta med ekologisk märkning.

Tajma har bland fokuserat på att utrymmena ska vara så väl optimerade för djuren som möjligt, och man har studerat forskning och diskuterat mycket med olika bönder. Bland annat blandas inte djur från olika gårdar och man har gjort fönster i bedövningsboxen så djuren inte ska känna sig instängda. De har även lagt in akustikskivor för att minska ljud och byggt små trappsteg istället för en ramp. Allt detta är viktigt för djuren och därmed också för köttets kvalité och smak.

– Generellt är djuren väldigt lugna och vi gör allt för hanteringen av dem. Om transportören eller ägaren säger att två djur inte kommer överens, så separerar vi dem då vi tar in dem.

Marknaden påverkar inte Tajma direkt, men slakteriet påverkas indirekt då bönderna inte kan betala sina fakturor på grund av försenade jordbruksstöd. Eftersom Tajmas ägare alla är jordbrukare själva ser man till att försöka vara så flexibel som möjligt.

– En bonde tjänar i dag runt tre euro i timmen, vilket gör bönderna beroende av när och om stöden kommer. Dessutom gynnas konsumenterna av stöden, då de håller matpriserna på en låg nivå.

Då det handlar om byråkrati finns det mycket som kunde göras enklare, menar Ann-Sofie och förklarar att mycket görs dubbelt i dag. Exempelvis ska man väga en slaktad ko, därefter ska man meddela vikten till ägaren, och till ett register för att veterinären därefter också ska meddela vikten via registret. Annat som kollas flera gånger är djurens ID, genom deras öronmärkningar, både av personalen på Tajma och av veterinären.

Jorma Pesämaa sköter det praktiska arbetet på slakteriet och berättar att djurs välmående alltid varit viktigt för honom då han också haft djur hemma.

– Det har varit intressant att fundera på hur man kan höja djurens livskvalité under deras sista ögonblick, så att slaktprocessen blir snabb och smärtfri, säger han. Jorma tillägger att de som vuxit upp på landsbygden inte ser på djur på samma sätt som någon i en storstad.

– Det är livets naturliga gång att djuren blir mat, hur mycket man än tyckt om djuret som individ så har det levt sin tid och gjort sin uppgift.

Han är väldigt stolt över sitt yrke och påpekar att han som kristen kan beundra skapelseverket då han öppnar

djuren och ser hur allting fungerar på insidan. Slaktaryrket gammalt och om han fick bestämma skulle allt här i världen vara hantverk.

– Slakteri går att jämföra med pälsnäringen. Man kan påstå att det är dåligt för naturen att ha rävfarmar, men å andra sidan är det inte heller naturligt med konstgjord päls gjord av olja. Det gäller även maten. I Finland är det svårt att odla, men gräs växer överallt. Varför skulle det då vara onaturligt att hålla djur som äter gräs? Vegetariska alternativ är bra, men man behöver mångsidighet, anser Jorma. Han tycker också att man ska vara avvaktande då man köper mat från utlandet. Det blir mycket svårare att ha insyn i om man manipulerar gener, använder antibiotika och andra ämnen som gör att djurens muskler växer snabbare och blir större.

Till Tajmas framtidsvisioner hör att också att starta en butik där man säljer kundernas produkter. Men var och när det sker är oklart. Det viktigaste enligt VD Ann-Sofie är att man köper inhemskt och närproducerat för då vet man att djuren mått bra och att kvaliteten är hög.

”En bonde tjänar i dag runt tre euro i timmen.”

TACK

**Tack till alla som
medverkat och gjort
detta projekt möjligt.**

Mir Asif Hossain, som assisterade mig i de flesta fotograferingarna och gjorde detta arbete möjligt. Du togs ifrån oss oväntat och allt för tidigt. Jag kommer att sakna dig.

Santeri Jutila, som assisterade mig under fotograferingen på Smedisgården.

Stefanel Dobos, som assisterade mig under fotograferingarna på Granös Grönsaker och hos Jan-Peter Brunell.

Eva Dalkarl, som korrekturläste arbetet.

Andrei Palomäki, som gjorde layouten.

Johan Stenbeck på Göteborgstryckeriet.

Ett särskilt tack går till bönderna som medverkat:

Lotta Stubb, Christer och Eivor Finne, Anders och Jalle Grannas, Emma Granö-Ring och Sebastian Ring, Jan-Peter Brunell, Erica och Tobias Dahlblom, Mats Gästgivars, Ann-Katrin och Anders Norrback, Tommy Nyholm och Jessica Kock, Carola Nygård-Nysand, Ann-Sofi West och Jorma Pesänmaa, Lina Nieminen och Jessica Mara.

Mina lärare Emma Westerlund och Lars Rebers för all handledning.

Mina klasskamrater på fotolinjen vid Yrkeshögskolan Novia, som gett kommentarer och feedback och följt med processen:

Nicklas Mattsson, Sofia Jern, Krista Luoma, Linda Lehtovirta, Nora Sayyad, Beate Berntsen, Stephanie Blomqvist, Sarah Ek, Jannike Back, Rebecca Söderström, Jennifer Granqvist, Johanna Överfors, Reetta Tiiainen, Eva-Terèz Gölin.

Min mamma Åsa Gustavsson för allt stöd.

Hanne Bergh som följt med processen från början till slut.

HELLRE
BONDE ÄN
JORDBRUKARE

BILDREPORTAGE AV
KASPER DALCARL